

Robert Löflund

Muusikko yrittäjänä ja työntekijänä

- Missä kulkee raja?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Pop/jazz-musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

11.5.2013

Tekijä(t) Otsikko	Robert Löflund Muusikko yrittäjänä ja työntekijänä – Missä kulkee raja?
Sivumäärä Aika	41 sivua + 0 liitettä 11.5.2013
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Pop/jazz-musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Soitonopettaja, saksofoni
Ohjaaja(t)	lehtori Jukka Väisänen MuM lehtori Tomi Salesvuori MuM
<p>Musiikkialan yrittäjyys on lisääntynyt huomattavasti vuosituhaten vaihteen jälkeen. Muusikot ovat yhä enenevässä määrin organisoineet oman työn tekemisensä yritysmuotoon, sillä varsinkin kevyen muusiikin alalla ei ole juurikaan tarjolla vakituisia työpaikkoja. Muusikot työllistyvät omien projektien kautta tai tarjoamalla ammattitaitoonsa perustuvia palveluita artisteille ja muille muusikoille. Työllistyminen on usein hyvin satunnaisesti, esimerkiksi vain keikkakohtaista.</p> <p>Viime aikoina on käyty hyvin kiivasta keskustelua siitä, millainen toiminta on verotuksellisesti mielestä hyväksyttävä yritystoimintaa ja millainen vastaavasti työsuhteista toimintaa. Verohallinnon tuoreet linjaukset pohjautuvat oikeuden päätökseen, jossa muusiikin työ nähdään lähtökohtaisesti työsuhteessa tehtynä työnä. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää tätä kysymystä ja kaventaa yritystoiminnan ja työsuhteisen toiminnan käsitteiden välistä harmaata aluetta.</p> <p>Tutkin työssäni muusikkoyrittäjyyden eri ilmenemismuotoja, toiminnan laajuutta ja taloudellista merkitystä. Luon myös katsauksen siihen millainen on keskivertomuusiikon yritys. Tutkin työn tekemistä ja yrittäjyyttä sääteleviä lakeja, ja vertaan niitä muusiikon työhön. Tutkin myös oikeuskirjallisuutta ja muusikkoyrittäjyyteen liittyvää oikeuskäytäntöä.</p> <p>Muusikoiden yrityksen ovat pääsääntöisesti hyvin pieniä ja yritystoiminta on itsessään monesti sivutoimista. Alalla on muutamia suuria toimijoita ja valtava määrä pieniä yrityksiä, joiden merkitys musiikkialan kokonaistaloudelle on kuitenkin merkittävä. Muusiikon työhön, varsinkin kevyen musiikin alalla, sisältyy piirteitä työsuhteisesta toiminnasta sekä yritystoiminnasta, jonka johdosta rajanvetoa on hyvin vaikea tehdä. Myös oikeuskäytäntö on hyvin kirjavaa.</p> <p>Asenteet yrittäjyyttä kohtaan ovat muuttuneet huomattavasti myönteisemmiksi. Yrittäjyyteen kannustetaan ja yrittäjyyttä painotetaan myös oppilaitoksissa. Silti muusikkoyrittäjyys ja muusiikon työllistyminen itsenäisenä ammatinharjoittajana ovat vielä tänä päivänä ristiriitaisia aiheita.</p>	
Avainsanat	Yrittäjyys, työsuhte, verohallinto, oikeuskäytäntö

Author Title Number of Pages Date	Robert Löflund A Musician as an Entrepreneur and an Employee – Where to Draw the Line? 41 pages + 0 appendices 11 May 2013
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Pop & Jazz Music
Specialisation option	Music pedagogue, saxophone
Instructors	Jukka Väisänen, MMus Tomi Salesvuo, MMus
<p>Entrepreneurship amongst musicians has grown rapidly since the change of the millennium. Musicians have been keen on organising their work in the form of private enterprises because of the scarcity of steady jobs, especially in the field of popular music. Musicians are employed either through their own projects or by offering services based on their own expertise to artists or other musicians. Employment is usually very irregular, for instance, only one performance at a time.</p> <p>Recently there has been quite a lot of discussion about entrepreneurship amongst musicians regarding taxation. The discussion has revolved around questions of when a musician is considered to be an employee and when he or she is considered to be an entrepreneur. The current standing of the tax administration is based on a court ruling that states that a musician, while performing, is generally considered to be an employee rather than an entrepreneur. The objective of this thesis is to clarify the question and to narrow down the grey area between the concepts of employee and entrepreneur.</p> <p>In my thesis, I study the different representations of musical entrepreneurship, its extent and economical significance. I also take a look at the average musician's private enterprise. I study the laws that govern employment and entrepreneurship, and I also compare them to the work of a musician. I also study judicial literature and court rulings regarding the matter.</p> <p>The private businesses of musicians are generally very small and the enterprising itself can be considered to be part-time. There are a small number of large companies and a vast number of extremely small enterprises, which - despite their size - play a significant role in the music business. The work of a musician represents factors that infer that he or she can be seen both as an employee and as an entrepreneur, and therefore it is quite hard to make the distinction.</p> <p>The attitude towards entrepreneurship has lately grown more positive. People are encouraged to form their own private businesses and the subject is also being taught in schools. Entrepreneurship amongst musicians still remains a controversial issue despite all of this.</p>	
Keywords	Entrepreneurship, employment, tax administration, court rulings

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Taustatekijöitä	1
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet	2
1.3	Tutkimusmenetelmät	2
2	Muusikkoyrittäjyys Suomessa	2
2.1	Musiikkialan talous Suomessa 2011	3
2.2	Miksi ryhtyä muusikkona yrittäjäksi?	5
2.3	Muusikkoyrittäjyys lukuina	6
2.4	Yhteenveto	9
3	Mitä eroa on työntekijällä ja yrittäjällä?	9
3.1	Muusikon työkentän monimuotoisuus	9
3.2	Työsopimuslaki	10
3.3	Palkan ja työkorvauksen käsitteet	12
3.3.1	Miten palkka ja työkorvaus eroavat toisistaan?	12
3.3.2	Palkka	13
3.3.3	Työkorvaus	13
3.4	Yrittäjyyden tunnusmerkkejä	14
3.4.1	Yrittäjyyttä ei määritellä laissa	14
3.4.2	Investoinnit	15
3.4.3	Toimeksiantajien määrä	15
3.4.4	Rekisterimerkinnät	15
3.5	Työsuhteen tunnusmerkkejä	16
3.5.1	Velvollisuus henkilökohtaiseen työn suorittamiseen	17
3.5.2	Työnantajan direktio-oikeus	17
3.6	Direktio-tunnusmerkki muusikon näkökulmasta	20
3.6.1	Määräykset työajasta ja -paikasta	20
3.6.2	Työvälineet	21
3.6.3	Työstä maksetun korvauksen rakenne	22
3.6.4	Oikeudet muiden toimeksiantojen ja tehtävien suorittamiseen	23
3.6.5	Verohallinnon ohjeistus direktio-oikeudesta koskien esiintyviä taiteilijoita	23
3.7	Kokonaisharkinta	24
3.8	Palkan käsite ennakkoperintälaissa	25
3.9	Yhteenveto	26

4	Oikeuskäytäntö	27
4.1	Työoikeudellinen lähtökohta	28
4.1.1	Työneuvoston päätös (TN 1057-79)	28
4.2	Velvoiteoikeudellinen lähtökohta	29
4.2.1	Helsingin kärjäoikeuden tuomio (14.1.2005)	29
4.2.2	Satakunnan kärjäoikeuden tuomio (10.2.2012)	30
4.2.3	Kouvolan hovioikeuden tuomio (22.12.2009)	31
4.3	Hallinto-oikeudellinen lähtökohta	32
4.3.1	Päätöksiä, jossa esiintyvän taitelijan yritys on katsottu itsenäiseksi verovelvolliseksi	32
4.3.2	Päätöksiä, jossa esiintyvän taitelijan yritys ei ole katsottu itsenäiseksi verovelvolliseksi	33
4.4	Yhteenveto	35
5	Pohdinta	36
	Lähteet	40

1 Johdanto

Esiintyvän taiteilijan ammattiin mahtuu monia erilaisia työn tekemisen muotoja. Muusikot työllistyvät mm. esiintymällä, säveltämällä, sanoittamalla, sovittamalla, opettamalla ja musiikkia tuottamalla. Taidemusiikin kentällä suurena työnantajaryhmänä toimivat pääasiassa valtionosuuksilla toimintansa rahoittavat kaupunginorkesterit, opetuskentällä julkisrahoitteiset ja yksityiset musiikkiopistot, kun taas kevyen musiikin kentällä työllistäjänä toimivat ohjelmatoimistojen lisäksi pääasiassa artistien tai bändien yksityiset yritykset. Musiikkialalla toimii myös kasvava ryhmä itsensä työllistäviä muusikoita, joiden toimenkuva ei mahdu perinteiseen työsuhteen määritelmään.

1.1 Taustatekijöitä

Kevyen musiikin alalla ei käytännössä ole juurikaan perinteisiä kuukausipalkkaisia työpaikkoja, jonka johdosta muusikot työllistyvät usein joko omien projektien kautta tai tarjoamalla omaa osaamistaan ja palveluitaan artisteille ja muille muusikoille. Tämän johdosta on kasvavana trendinä ollut se, että muusikot perustavat yrityksiä, ja myyvät sitä kautta osaamistaan ja ammattitaitoaan itsenäisinä ammatinharjoittajina. Ongelmaksi tässä asetelmassa muodostuu työsopimuslain ja ennakkoperintälain pakottavan luonteen johdosta se, minkälainen toiminta hyväksytään verotuksessa yritystoiminnaksi ja minkälainen toiminta käsitetään työsuhteisena toimintana.

Rajanveto työsuhteisen toiminnan ja yritystoiminnan välillä on yleisesti ottaen häilyvä, sillä lainsäädännöstä ei löydy yksiselitteistä vastausta tähän, vaan arviointi suoritetaan niin sanotulla kokonaisarviointilla, johon vaikuttavat useat eri seikat. Muusikon tyypillisissä työtehtävissä löytyy usein viitteitä työsuhteiseen toimintaan mutta myös monet yritystoimintaan viittaavat seikat ovat läsnä. Tämän johdosta työn teettäjän on usein vaikea arvioida pitääkö syntynyttä sopimussuhdetta tarkastella työsopimuksena vai toimeksiantosopimuksena, ja väärä johtopäätös saattaa johtaa työn teettäjän kannalta epäsuotuisiin seuraamuksiin jälkiverojen ja veronkorotusten muodossa. Oikeuskäytännöstä löytyy ennakkopäätöksiä lähinnä seitsemänkymmentä- ja kahdeksankymmentäluvuilta, jolloin lainsäädäntö oli ratkaisevasti erilainen nykytilanteeseen verrattuna.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni keskeisenä tavoitteena on pohtia mitkä seikat vaikuttavat siihen voidaanko muusikon yritys katsoa verotuksessa itsenäiseksi verovelvolliseksi. Toisin sanoen; Milloin muusikko toimii työsuhteessa ja milloin yrittäjänä? Mitä vaatimuksia yritystoiminnalle asetetaan asiaan liittyen verotuksellisesta näkökulmasta? Minkälainen toiminta on työsuhteista toimintaa? Miksi yhteiskuntaa haluaa määrittää työsuhteen tunnusmerkit? Mitä motiiveja muusikolla on ryhtyä yrittäjäksi? Mikä on muusikkoyrittäjyyden taloudellinen merkitys?

Tosiasiallisesti tarkan määritelmän tekeminen työsuhteen ja ei-tösuhteen välille on mahdotonta, mutta pyrin työssäni tutkimaan mitkä seikat muusikon työssä viittaavat milloin työsuhteeseen ja milloin yritystoimintaan. Pyrin näin ollen kaventamaan työsuhteisen ja ei-tösuhteisen toiminnan välistä harmaata aluetta.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tarkastelen työssäni työsuhteen ja yrittäjyyden vertailun kannalta keskeisiä lakeja, jotka ovat työsopimuslaki ja ennakkoperintälaki, sekä tutkin oikeuskirjallisuutta ja verohallinnon aiheesta antamia ohjeistuksia. Tutkin myös musiikkialan käytäntöjä ja pohdin omia kokemuksia aiheesta freelance-muusikkona, yrittäjänä ja opettajana. Käytän aineistona myös julkis- ja yksityisoikeuden eri asteiden työsopimuslakiin perustuvia ratkaisuja.

2 Muusikkoyrittäjyys Suomessa

Jotta voisimme arvioida muusikkoyrittäjyyttä, sen laajuutta ja taloudellista merkitystä, on aiheellista luoda katsaus eräisiin keskeisiin musiikkialan taloudellisiin tunnuslukuihin. Musiikkialaa ei perinteisesti olla tilastoitu yhtä tarkkaan kuin muita talouden aloja, mutta tähän epäkohtaan ollaan ansiokkaasti tartuttu muutamien viime vuosien aikana mm. VAKA-hankkeen ja Musiikkialan talous Suomessa 2011 raporttien myötä. Muusikkoyrittäjyyden kannalta on myös oleellista selvittää mitä motiiveja muusikoilla on ryhtyä yrittäjiksi, minkälaista ja minkä laajuista liiketoimintaa muusikoiden yritykset harjoittavat.

2.1 Musiikkialan talous Suomessa 2011

Musicfinlandin Elements Music Oy:llä teettämä tutkimus jakaa musiikkialan talouden viiteen osa-alueeseen; elävä musiikki, äänitteiden vähittäismyynti, tekijänoikeuskorvaukset, apurahat sekä koulutus. Muusikot harjoittavat yritystoimintaa kaikilla näillä osa-alueilla, paitsi tekijänoikeuskorvauksiin liittyvissä, johtuen lainsäädännöstä, joka estää tekijänoikeuskorvausten siirtämisen yritykselle. Kustannustoimintaa harjoittavat yritykset saavat toki tekijänoikeuskorvauksia, tosin toiminta on suppeata ja sen harjoittaminen rajoittuu pääasiassa vain muutamalle suurelle toimijalle. Kustannustoiminnan kokonaisarvo vuonna 2011 oli 6,2 miljoonaa euroa, josta suoralisensoinnin arvo oli 4,1 miljoonaa euroa.

Tutkimuksen mukaan Suomen musiikkialan kokonaistalous oli vuonna 2011 817,7 miljoonaa euroa, josta elävän musiikin osuus oli 404 miljoonaa euroa. Yksityisen sektorin tuottamien elävän musiikin palveluiden kokonaisarvoksi ilmoitettiin 212,2 miljoonaa euroa. Tulokseen on päästy elävän musiikin tunnusluvun osalta tutkimalla Teoston elävän musiikin kentältä keräämiä tekijänoikeuskorvauksia. Teosto keräsi elävän musiikin kentältä tekijänoikeuskorvauksia 5,2 miljoonaa euroa, jonka se arvioi edustavan noin 3,5% elävän musiikin tapahtumien lipunmyynnistä, jonka kokonaisarvioksi saatiin näin ollen 149 miljoonaa euroa. Tapahtumien lipunmyynnin arvioitiin vuorostaan edustavan noin 70% elävän musiikin tapahtumien kokonaistuotosta, jolloin kokonaisarvoiksi saatiin edellä mainittu 212,2 miljoonaa euroa.

Äänitteiden vähittäismyynnin arvoksi ilmoitettiin 66,5 miljoonaa euroa. Tähän tulokseen oltiin päästy Suomen Musiikintuottajat – IFPI Finland ry:n jäsenyhtiöiden (24kpl) tukkumyynntilastojen perusteella, joiden IFPI:n mukaan arvioidaan edustavan noin 95% äänitteiden kokonaismyynnistä. Tukkumyynnin arvo ei sisällä vähittäiskaupan katetta eikä verojen osuutta. IFPI:n oman arvion mukaan vähittäismyynnin arvo on 161% tukkumyynnin arvosta, joka oli 2011 41,3 miljoonaa euroa, jolloin vähittäismyynnin arvoksi oli arvioitu 66,5 miljoonaa euroa. Noin 5% äänitteiden kokonaismyynnistä jää edellä mainitun perusteella pienemmille toimijoille, joiden keskuudessa voidaan olettaa olevan myös muusikoiden itsensä luotsaamia yrityksiä. Näiden yritysten tukkumyynnin arvoksi voidaan arvioida 2,2 miljoonaa euroa ja vastaavasti vähittäismyynnin arvoksi 3,5 miljoonaa euroa.

Musiikin koulutuksen arvo on tutkimuksessa esitetyn arvion mukaan 264,2 miljoonaa euroa. Koulutus on pääasiassa julkisen rahoituksen varassa, ja lukuun sisältyy myös peruskoulun musiikinopetus. Kaikkia koulutukseen liittyviä tunnuslukuja ei kuitenkaan ole vuosittain saatavilla johtuen mm. koulutuksen laaja-alaisuudesta ja maantieteellisestä hajautuksesta. Tutkimuksen tulos lepää pääasiassa tilastokeskuksen yliaktuaari Aku Alasen koostamaan raporttiin ”Elävän musiikin markkinat käännekohtassa” vuodelta 2009. Näin ollen ei myöskään voida vetää juurikaan johtopäätöksiä muusikoiden itsensä organisoimien koulutuspalveluiden kokonaisarvosta. Muusikot harjoittavan kuitenkin jossain määrin koulutuspalveluiden tarjoamista yritystensä puitteissa.

Taulukko 1. Musiikkialan talous Suomessa vuonna 2011 (miljoonaa euroa). Lähde: Musiikkialan talous Suomessa 2011, Tunnuslukuja ja tutkimuksia 2, E. Tolppanen ja T. Tuomainen, Elements Music 2012

Elävä musiikki	404,0
Yksityinen sektori	212,2
Sinfoniaorkesterit	74,1
Kansallisooppera	53,3
Kirkko	54,0
Sotilasmusiikki	10,4*
Äänitteiden vähittäismyynti	66,5
Tekijänoikeuskorvaukset	77,9
Säveltäjät, sanoittajat, sovittajat ja kustantajat (Teosto)	54,6**
Tuottaja-, taiteilija- ja muusikkokorvaukset (Gramex)	19,2
Kustantajien suoraliensiointi (Musiikkikustantajat)	4,1
Apurahat	14,9
Yksityisten säätiöiden tuki musiikille	5,0*
Valtion apurahat	3,9
Esek ja Luses	2,0
Kuntien avustukset	4,0*
Kokonaistalous (ilman koulutusta)	553,5
<i>Luvusta on vähennetty sektoreille päällekkäinen summa 9,8 miljoonaa euroa **</i>	
Koulutus	264,2
Kokonaistalous	817,7
<i>Luvusta on vähennetty sektoreille päällekkäinen summa 9,8 miljoonaa euroa **</i>	

*) Luku on arvio perustuen useaan lähteeseen ja sen vuosittainen päivittäminen ei ole mahdollista

**) Tekijänoikeustuloihin kuuluvat mekanisointimaksut (4,6 milj. euroa) sekä elävän musiikin korvaukset (5,2 milj. euroa) sisältyvät tähän lukuun, mutta ne on vähennetty kokonaistaloudesta kaksinkertaisen kirjaamisen välttämiseksi

2.2 Miksi ryhtyä muusikkona yrittäjäksi?

Vuosituhaten vaihteen jälkeen muusikoiden perustamien yritysten määrä on lähtenyt merkittävään kasvuun. Valtakunnallisen klubi- ja aluekiertuehankkeen (VAKA-hanke) loppuraportin mukaan 70% muusikoiden yrityksistä on perustettu 2000-luvulla.

Yleisellä tasolla yrittäjyyteen ryhtymiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten mahdollisuus itsenäiseen toimintaan päätösten ja aikataulujen suhteen, oman luovuuden kehittäminen, työllistyminen, liiketoiminnan laajentamismahdollisuudet ja ennen kaikkea rahan ansaitseminen ja voiton tavoittelu. Vastaavasti yrittäjyyden haasteina voi olla yrittäjän oman osaamisen ja tietotaidon määrä, vapaa-ajan väheneminen, pitkät työpäivät, epä säännölliset työajat ja epävarmat tulot. (Laakso 2011, 14-15)

Muusikoiden yritystoiminnan aloittamisen syitä on tilastoitu perinteisesti melko vähän ilmiön tuoreuden johdosta. Asiaa on sivuttu VAKA-hankkeen loppuraportissa sekä Teoston julkaisemassa Teostory lehdessä, jossa raportoitii Teoston joulukuussa 2012 tekemästä kyselystä, johon oltiin haastateltu Teoston, Elvis ry:n ja Suomen säveltäjät ry:n jäseniä, joiden tekijänoikeustulot olivat yli tuhat euroa vuonna 2011.

Tärkeimmät syyt yritystoiminnan aloittamiselle:

- mahdollisuus laskuttaa
- laitteiston ja materiaalin hankinta
- tulonhankkimiskulujen vähennysoikeus
- verotuksen suunnittelu ja selkeys
- mahdollisuus muun toiminnan ja ideoiden toteuttamiseen
- yrityksen kirjanpidon toimintaa selkeyttävä vaikutus
- oma kustannustoiminta

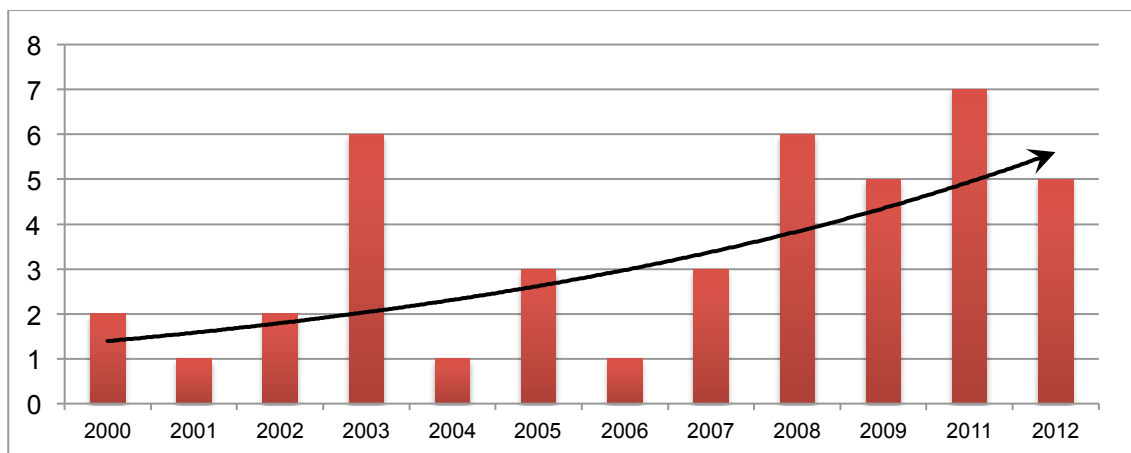
(Hellström 2013)

Laskuttamisen helppous mainitaan myös yritystoiminnan aloittamisen motiivina VAKA-hankkeen loppuraportissa esitellyn kyselyn tuloksissa. Noin 50% vastaajista mainitsi tämän seikan keskeisenä motiivina. Raportissa mainittiin myös halu toimia yrittäjänä (15%) ja verotukselliset syyt (15%).

2.3 Muusikkoyrittäjyys lukuina

Kuten aikaisemmin todettiin, musiikkialaa ei perinteisesti olla tilastoitu kovinkaan systemaattisesti. Vielä vähemmän tutkimuksen kohteeksi on jäänyt muusikkoyrittäjyys, joka on pienempi osatekijä musiikkiteollisuuden kokonaiskuvassa. Tässä kappaleessa pyrin olemassa olevan datan perusteella kuvailemaan muusikoiden yrityksiä.

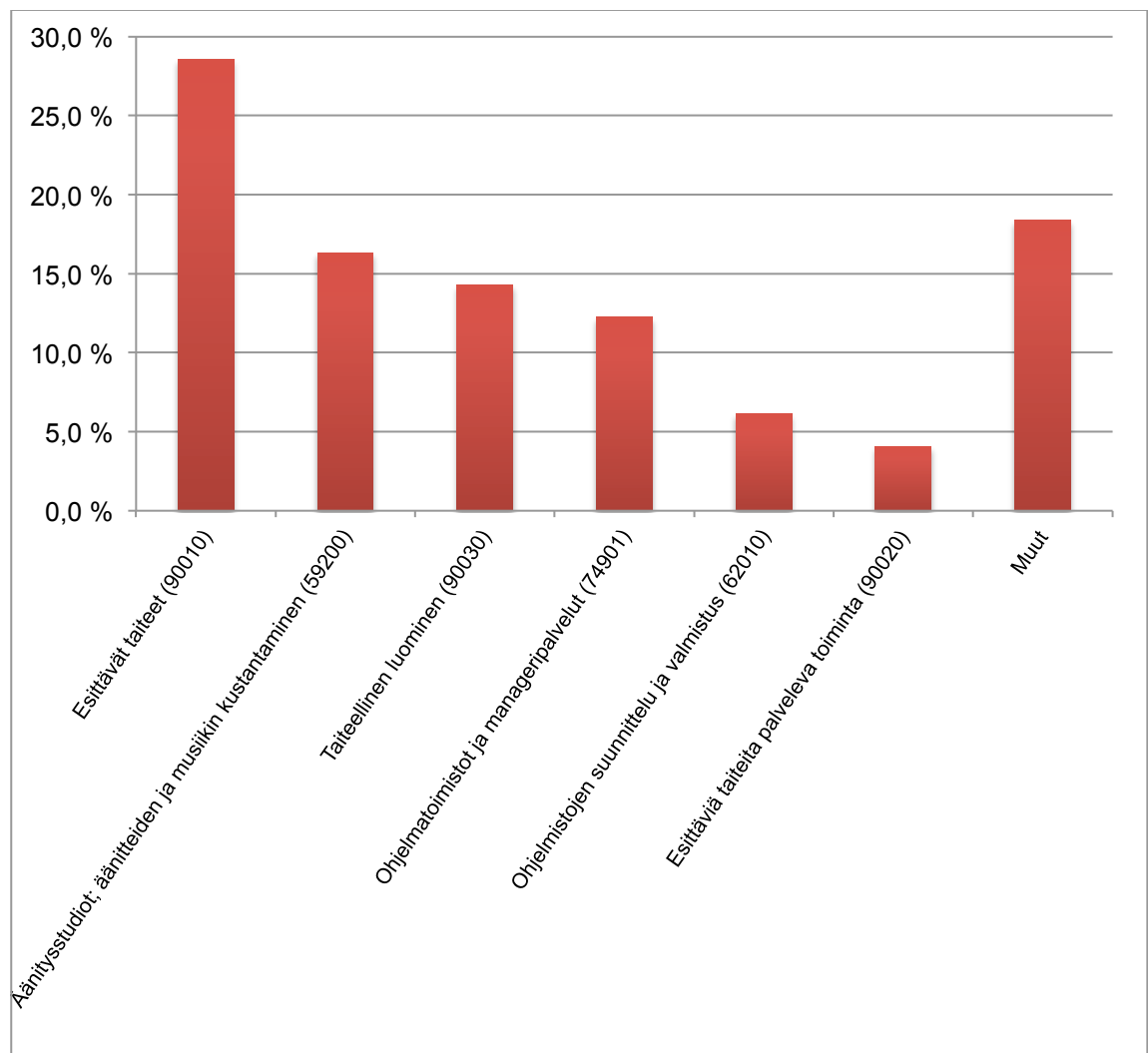
VAKA-hankkeen yhteydessä tehtiin kysely muusikoiden yrittäjyydestä. Runsaasta 400 vastaajasta 80, eli noin 20% harjoitti myös yritystoimintaa. Saan tukea tälle myös analysoimalla omaa yritystoimintaani; vertaamalla henkilöstömäärää ja ostettujen musiikkopalveluiden määrää. Muusikoiden yrityksistä suurin osa on yksityisiä elinkeinonharjoittajia (63%) ja suurin osa yrityksistä (n.70%) oli perustettu 2000-luvulla. Samankaltaiseen lopputulokseen päästään tutkimalla Suomen Muusikkoyrittäjät ry:n jäsenrekisteriä, jossa yksityisten elinkeinonharjoittajien suhteellinen määrä on 57% ja osakeyhtiöiden 37%. Tutkimus paljastaa myös, että yrityksiä perustetaan 2000-luvulla kiihtyvään tahtiin.

Kuvio 1. Yritysten määrä ja trendi perustamisvuoden perusteella. (Suomen Muusikkoyrittäjät ry 2013, n=51)

Yritysten tilastointia vaikeuttaa myös niiden erittäin laaja hajonta eri toimialaluokkiin. Sekä VAKA-hankkeen loppuraportissa, että Elements Music Oy:n tutkimuksessa todetaan muiden kuin valtionosuuksien piirissä olevien orkestereiden muusikoiden työllistyvän esiintyessään pääsääntöisesti sivutoimisesti, jolloin on luontevaa ajatella, että toimialaluokitukset ovat erittäin hajautuneita. Raportit kertovat noin 2.500 päätoimisesta ja 10.000 sivutoimisesta muusikosta. Suomen Muusikkoyrittäjät ry:n jäsenistä vain noin

29%:illä prosentilla oli päätoimialanaan esittävät taiteet. Näin ollen on siis huomattavan vaikeaa selvittää minkälainen on keskiverto muusikon yritys.

Kuvio 2. Yritysten suhteellinen jakautuminen toimialoittain. (Suomen Muusikkoyrittäjät ry 2013, n=51)

Muusikoiden yritystoiminnassaan harjoittamia musiikin tekemisen osa-alueita:

- esiintyminen
- omien äänitteiden tuotanto
- studiotuotanto
- koulutus
- valmennus tai konsultointi
- musiikin kustantaminen

(Hellström 2013)

VAKA-hankkeen yhteydessä tehty muusikkoyrittäjäkysely paljastaa, että suurin osa muusikoiden yrityksistä tekee alle 10.000 euron liikevaihtoa, ja mediaaniyritys tekee 10.000-15.000 euron liikevaihdon. Keskiarvoa ei voida päätellä datasta suoraan, mutta tekemällä oletuksen, että suurin kyselyyn vastannut yritys tekee 200.000 euron liikevaihdon ja pienimmällä ei ole toimintaa ollenkaan, saadaan keskiarvoksi noin 39.000 euroa.

Saman suuruusluokan lopputulokseen päästään tutkimalla Aku Alasen ”Elävän musiikin markkinat käännekohtassa” –artikkeliin tekemää tutkimusta. Tutkimuksen lähdeaineisto, joka on vuodelta 2009, on selvästi laajempi kuin VAKA-hankkeen, ja siinä käsitellään kolmea toimialaa; tukiala (tuottaa musiikin infrastruktuuria), esittävät taiteet ja ohjelmatoimistot. Tutkimus ei sinänsä anna keskiarvoa, mutta tekemällä vastaavanlaisia oletuksia kuin edellä mainitussa tutkimuksessa saadaan siitä kuitenkin jotain viitteitä.

Jos suurin yritys tekee 2.000.000 euron liikevaihdon ja pienimmällä ei ole toimintaa ollenkaan, saadaan keskiarvoksi noin 32.000 euroa, esittävän taiteen kohdalla. Huomiota herättävää on, että Alasen tutkimuksessa mediaaniyritys tekee alle 10.000 euron liikevaihdon. Eron VAKA-hankkeen lukuihin voi selittää elävän musiikin kentän kasvu vuodesta 2009 vuoteen 2011. Vastaavat luvut ovat ohjelmatoimistojen osalta 86.000 euroa (keskiarvo) ja 10.000-30.000 euroa (mediaan), sekä tukialan osalta 70.000 euroa (keskiarvo) ja alle 10.000 euroa (mediaan). Keskiarvon ja mediaanin suuresta erosta voidaan vetää johtopäätös, että alalla on vain muutamia erittäin suuria toimijoita, kun taas suurin osa alan toimijoista ovat erittäin pieniä.

Taulukko 2. Elävän musiikin yritysten jakautuminen luokkiin liikevaihdon ja suuruuden mukaan. (Alanen 2011)

Liikevaihto, euroa	Tukiala, kpl	Esittävä taide, kpl	Ohjelmatoimistot kpl	Yhteensä
yli miljoona	9	14	32	55
0,5 milj.- miljoona	12	19	51	82
0,2 milj.- 0,5 milj.	26	39	104	169
0,1 milj.- 0,2milj.	38	65	133	236
50.000-100.000	38	148	255	441
30.000-50.000	49	199	201	449
10.000-30.000	122	490	435	1047
alle 10.000	360	1985	885	3230
Yhteensä	654	2959	2096	5709

Samalla edellä mainitulla olettamuksella saadaan koko esittävän taiteen toimialan generoimaksi liikevaihdoksi vuonna 2009 noin 95 miljoonaa euroa. Vastaavat luvut ohjelmatoimistoille ja tukialalle ovat noin 180 miljoonaa euroa ja 46 miljoonaa euroa. Ottaen huomioon aikaisemmin mainittu 212,2 miljoonan euron kokonaisarvo koko elävän musiikin kentälle, on todennäköistä että lukujen suhteellinen suuruus selittyy päällekkäisyyksillä. On tavallista, että ohjelmatoimisto myy esiintymisen, ja taiteilijat sekä tukiala laskuttavat ohjelmatoimistoa.

2.4 Yhteenveto

- Yksityisen sektorin tuottamien elävän musiikin palveluiden kokonaisarvo on 212,2 miljoonaa euroa.
- Esittävän taiteen toimialalla toimivien yritysten kokonaisliikevaihto on n. 95 miljoonaa euroa.
- Musiikkialalla toimii muutamia suuri yrityksiä ja valtava määrä erittäin pieniä yrityksiä.
- Muusikkoyrittäjien yritysten mediaaniliikevaihto on n.10.000 euroa
- 20%:lla muusikoista on oma yritys
- Suurin osa perustettu 2000-luvulla
- Trendi on kasvava
- Lukujen valossa yritystoiminta on muusikoilla pääsääntöisesti sivutoimista
- Yritykset toimivat monella toimialalla

3 Mitä eroa on työntekijällä ja yrittäjällä?

3.1 Muusikon työkentän monimuotoisuus

Muusikon työkenttä on erittäin laaja ja työn tekemisen muodot erittäin vaihtelevat. Suomessa on noin 1000 kuukausipalkkaista orkesterimuusikkoa, jotka soittavat lähinnä klassista musiikkia valtionosuuksilla rahoitetuissa kaupunginorkestereissa ja muissa muusikkoviroissa. Maastamme löytyy myös tuhatkunta kanttoria ja noin 250 sotilasmuusikkoa, jotka nauttivat kuukausipalkkaa. Vastaavasti valtaosa vapaankentän muu-

sikoista, joita arvioidaan olevan yli 12.000, toimivat joko määräaikaissa ja toistaiseksi voimassa olevissa työsuhhteissa, tai yrittäjinä. Näin ollen voidaan päätellä, että pieni osa suomalaista muusikoista, vain noin 15%, toimivat vakituksessa työsuhhteessa kuukausipalkalla. Mikäli arvio muusikkoyrittäjien suhteellisesta osuudesta (20%) pitää paikkansa, on maassamme näin ollen noin 2.500 muusikkoyrittäjää. Aku Alanen ilmoittaa artikkelissaan pelkästään esittävän taiteen toimialalla toimivan lähes 3.000 yritystä, joten täyttä varmuutta ei asiaan saada tästä tutkimusaineistosta. Lisää epävarmuutta tulokseen luo se, että muusikoiden yritykset toimivat hyvin monella toimialalla.

Vapaalla kentällä toimiville muusikoille on huomattavasti tavallisempaa työskennellä useammalle toimeksiantajalle tai työnantajalle kuin kuukausipalkkaisten muusikoiden. Osa muusikoista toimivat toistaiseksi voimassa olevissa työsuhhteissa, joissa palkka määrittyy tehtyjen esiintymisten perusteella, ja osa tekevät merkittävän osan työstään lyhyissä, jopa yhden esiintymisen mittaisissa määräaikaissa työsuhhteissa. Suomen Muusikkoyrittäjät ry:n jäsentensä keskuudessa tekemän haastattelututkimuksen mukaan yritystoimintaa harjoittavien muusikoiden vuosittaisten toimeksiantosuhteiden määrä vaihtelee noin kymmenestä yli sataan.

Kokoonpanojen suuren vaihtelevuuden takia on ilmeistä, että ainoa pysyväisluontoinen yksikkö saattaakin olla muusikko itse ja hänen omaa uraa ja toimeentuloa edistävä toiminta. Muusikot ovat todennäköisesti juuri tästä syystä ruvenneet aktiivisesti organisoimaan työn tekemistään yritysmuotoon 2000-luvulla, miellettyään olevan itsenäisiä alan toimijoita.

Tässä kohdassa törmäämme kuitenkin ongelmaan. Laintulkinnallisesti voikin olla niin, että yrittäjäksi itsensä mieltävä muusikko saattaa tosiasiallisesti olla työntekijä, ja työntekijäksi itsensä mieltävä muusikko saattaa olla yrittäjä.

3.2 Työsopimuslaki

Keskeisin työelämää säätelevä laki on työsopimuslaki. Nykyinen työsopimuslaki astui voimaan vuonna 2001, ja sen tehtävänä on määritellä työntekijän ja työnantajan väliset oikeudet ja velvollisuudet. Työsopimuslaki on niin sanottua pakottavaa oikeutta, joka tarkoittaa sitä, että sopijapuolet eivät voi vapaasti sopia muista seikoista kuin laissa erikseen mainituista.

Työsopimuslaissa olevien säännösten keskeisenä oikeuspoliittisena periaatteena on koko työoikeudellisen lainsäädännön historian ajan ollut työntekijän suojelun periaate. Suojan kannalta tärkeät säännökset on säädetty pakottaviksi siten, että niistä ei voida sopia työntekijän vahingoksi. Pakottavia säännöksiä on muun muassa työsuhhteessa noudatettavista vähimmäistyöehdoista ja työsuhdeturvasta. (HE 157/2000.)

Työsopimuslain perimmäinen tarkoitus on siis suojella työntekijää. Yleisesti ottaen työsopimus käsitetään yksinoikeudellisena sopimuksena, jossa työntekijä sitoutuu tekemään työtä työnantajan lukuun, jolloin on perusteltua ymmärtää, että työnantaja on valta-asemassa suhteessa työntekijään. Näin ollen työntekijän katsotaan tarvitsevan pakottavan työsopimuslain turvaa.

Työsopimuslaki määrittää myös sen, minkälaista sopimusta kuuluu tarkastella työsopimuksena. Koska laki on pakottavaa oikeutta, on kaikki työn suorittaminen, joka täyttää lain määräämät kriteerit, katsottava suoritetuksi työsuhhteessa. Työsopimuslain ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä määritellään työsuhde seuraavasti:

Tätä lakia sovelletaan sopimukseen (työsopimus), jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työkuntana sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan.

Tätä lakia on sovellettava, vaikka vastikkeesta ei ole sovittu, jos tosiseikoista käy ilmi, että työtä ei ole tarkoitettu tehtäväksi vastikkeetta.

Lain soveltamista ei estä pelkästään se, että työ tehdään työntekijän kotona tai hänen valitsemassaan paikassa eikä sekään, että työ suoritetaan työntekijän työvälineillä tai -koneilla. (TSL 1:1)

Työsuhteen tunnusmerkit ovat näin ollen työsopimuslain mukaan seuraavat:

- **Sopimustunnusmerkki.** Työnteko perustuu työnantajan ja työntekijän väliseen sopimukseen työn teosta. Työntekijä sitoutuu tekemään työtä henkilökohtaisesti.
- **Työntekemistunnusmerkki.** Työsopimus voidaan tehdä mistä työstä tahansa, ei kuitenkaan rikollisesta tai hyvän tavan vastaisesta toiminnasta.
- **Vastikkeellisuustunnusmerkki.** Työstä maksetaan korvaus, joka voi olla rahaa, tavaraa, luontoisetuus tai mahdollisuus opin saantiin. Vastikkeella tulee olla rahallista arvoa.
- **Direktiötunnusmerkki.** Työsuhhteessa työntekijä sitoutuu tekemään työtä työnantajan johdon ja valvonnan alaisena noudattaen niitä määräyksiä, joita työnantaja antaa toimivaltansa mukaisesti työn suorittamisesta. Työnantaja voi

työn johto- ja valvontaoikeutensa nojalla määrätä miten, missä ja milloin työ tulee suorittaa. Työnantajalla on myös oikeus valvoa sekä työntekoa että lopputuloksen laatua. Työsuhteessa työntekijä on epäitsenäisessä asemassa työn teettäjään.

(Työ- ja elinkeinoministeriö 2013)

Kun kaikki edellä mainitut kriteerit täyttyvät on syntynyt suhdetta tarkasteltava työsuhteena. Tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjäksi itsensä mieltävä työn suorittaja toimii tosiasiallisesti työsuhteessa, mikäli edellä mainitut kriteerit täyttyvät. Jos vastaavasti kaikki kriteerit eivät täyty, toimii työn suorittaja ei-työsuhteessa, riippumatta siitä onko hän organisoinut työn tekemisensä yritysmuotoon tai ei. Työn teettäjä ja työn suorittaja eivät voi lain pakottavuudesta johtuen sopia onko työ tarkoitettu tehtäväksi työsuhteessa vai ei-työsuhteessa. Arviointiin vaikuttavat tosiasialliset työn tekemisen olosuhteet.

Käsittelen laajemmin työsuhteen tunnusmerkistöön liittyvää problematiikkaa myöhemmin opinnäytetyössäni. Aloitan avaamalla palkan ja työkorvauksen käsitteellistä eroa.

3.3 Palkan ja työkorvauksen käsitteet

Mitä eroa sitten on työsuhteessa ja ei-työsuhteessa toimivalla muusikolla? Tähän vaikuttavat monet varsinaisen työn tekemiseen liittyvät seikat, mutta aloitan käsittelemällä työstä maksetun korvauksen eroja.

3.3.1 Miten palkka ja työkorvaus eroavat toisistaan?

Mikäli työ on tehty työsuhteessa, käytetään työntekijälle työn tekemisestä suoritusta korvauksesta nimikettä palkka. Vastaavasti yrittäjälle, tai ei-työsuhteessa olevalle työn suorittajalle maksetusta korvauksesta käytetään nimikettä työkorvaus. Näiden käsitteiden perustavaa laatua oleva ero on, kenen vastuulla erinäisten lakisääteisten maksujen suorittaminen on. Näin ollen suorituksen maksajan on välttämätöntä tietää onko kyseessä työsuhde vai ei-työsuhde, ja vastaavasti onko suoritus palkkaa vai työkorvausta.

3.3.2 Palkka

Mikäli työ on tehty työsuhteessa on siitä saatu korvaus aina palkkaa, jolloin työnantajan vastuulle kuuluvat seuraavat asiat:

- **Ennakonpidätys** on työnantajan työntekijän palkasta pidättämä vero, joka toimitetaan työntekijän verokortissa annetun ennakonpidätysprosentin mukaan.
- **Työnantajan sosiaaliturvamaksu** on maksu, joka suoritetaan jos työntekijä on sairausvakuutuslain mukaan Suomessa vakuutettu. Sosiaaliturvamaksun suuruus on vuonna 2013 2,04% palkkasummasta.
- **Eläkevakuutus (TyEL).** Työnantajan velvollisuuksiin kuuluu työntekijän työeläkelain mukainen eläkevakuuttaminen. Eläkevakuutuksen suuruus vuonna 2013 on yhteensä 23,4% palkkasummasta, josta työnantajan vastuulla on 18,25% ja työntekijän vastuulla 5,15%. (Alle 53-vuotiaat työntekijät.)
- **Työttömyysvakuutus.** Työttömyysvakuutusmaksun suuruus on vuonna 2013 yhteensä 1,4% palkkasummasta, josta työnantajan vastuulla on 0,8% ja työntekijän vastuulla 0,6%.
- **Tapaturmavakuutus.** Tapaturmavakuutuksen summa riippuu alasta.

3.3.3 Työkorvaus

Mikäli työn suorittajan ei katsota olevan työsuhteessa työn teettäjään voi työn tekemisestä saatu korvaus olla työkorvausta. Korvaus voidaan luokitella myös käyttökorvaukseksi mikäli suoritus koskee tekijänoikeutta tai sen käyttämisestä maksetusta korvauksesta. Mikäli työn suorittaja on merkitty ennakonperintärekisteriin ei työkorvauksesta pidätetä mitään edellä mainittuja maksuja, ja työn suorittaja on itse velvollinen hoitamaan asiaan kuuluvan vakuuttamisensa ja verojen maksamisen. Mikäli työn suorittaja ei ole merkitty ennakonperintärekisteriin on maksajan toimitettava korvauksesta ennakonpidätys. Yrittäjäasemassa oleva henkilö järjestää työeläketurvan itselleen yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan. Mikäli yrittäjä on osakeyhtiön osaomistaja, alle 30% omistuosuudella, vakuutetaan hänet samalla tavalla kuin muut palkansaajat, eli TyEL:n mukaan. YEL vakuutus on pakollinen mikäli:

- yrittäjä työskentelee yrityksessä
- yrittäjä on 18-68 vuotias

- yritystoimintaa harjoitetaan vähintään 4 kuukautta
- yrittäjän työtulo on ylittää vuosittain vahvistetun työtulon (7303,99 euroa vuonna 2013)
- yrittäjän ansiotulo ei kuulu minkään muun eläkevakuutuksen piiriin

(Suomen yrittäjät, 2013)

Eri yhtiömuotoja verotetaan eri tavoin. Osakeyhtiössä osakkaille voidaan maksaa joko palkkaa tai osinkoja. Palkasta suoritetaan omistusosuuden mukaan joko pelkästään ennakonpidätys, työnantajan sosiaaliturvamaksu ja työnantajan osuus työttömyysvakuutusmaksusta (YEL -vakuutettu yrittäjä), tai sen lisäksi eläkevakuutus ja tapaturmavakuutusmaksu (TyEL -vakuutettu yrittäjä, alle 30% omistusosuudella). Osakeyhtiö voi maksaa osinkoja verovapaasti summan joka vastaa 9% yhtiön nettovarallisuudesta aina 60.000 euroon saakka. Ylimenevää osuutta verotetaan niin, että 30% osinkotuloista on verovapaata tuloa ja 70% verotetaan pääomatulona (pääomaveroaste 30%, yli 50.000 euron pääomatuloille 32%, vuonna 2013). Osakeyhtiö maksaa tuloksestaan yhteisöveron, joka on vuonna 2013 24,5%.

Yksityistä elinkeinonharjoittajaa verotetaan niin, että veronalaisesta tulosta vähennetään ensin sen hankkimisesta syntyneet menot. Tämän jälkeen tulosta verotetaan ansio- ja pääomatulona niin, että pääomatuloa on määrä, joka vastaa 20 % (verovelvollisen niin vaatiessa 10 % tai verovuodesta 2010 alkaen myös 0%) yrityksen nettovarallisuudelle lasketusta tuotosta. Loppuosa verotetaan yrittäjän ansiotuloina.

3.4 Yrittäjyyden tunnusmerkkejä

Työntekijälle ja yrittäjälle maksetulla korvauksella on siis eroja verotuksen ja vakuuttamisen näkökulmasta. Miten suorituksen maksaja voi sitten tietää onko kyseessä palkka vai työkorvaus? Aloitan tutkimalla yrittäjyyden tunnusmerkkejä.

3.4.1 Yrittäjyyttä ei määritellä laissa

Yrittäjyyden tunnusmerkkejä ei sinänsä määritellä erikseen lailla. Näin ollen rajanveto työsuhteisen toiminnan ja yritystoiminnan välille tehdään työsuhteen ja työsopimuslain puitteissa. Verohallinto on kuitenkin antanut yleisiä ohjeita siitä, millaista toimintaa yleisesti ottaen pidetään yritystoimintana.

3.4.2 Investoinnit

Toiminta, joka vaatii suuria investointeja, katsotaan yleensä yritystoiminnaksi. Kalliiden laitteiden ja kaluston hankkimisesta syntyy yleensä sellainen taloudellinen riski, joka ei ole tyypillistä työsuhteelle. Työntekijän ei yleensä tarvitse investoida omiin työvälineisiin, vaan työnantaja antaa työntekijän käyttöön vaadittavat tarvikkeet ja välineet. Muusikon tapauksessa tarvittavien investointien määrä vaihtelee suuresti riippuen siitä, mitä soittimia ja muita työvälineitä muusikko työssään tarvitsee. Suuntautumisesta riippuen muusikolle voi riittää muutamien tuhansien eurojen investointi, mutta jos toiminta on hyvin laajaa ja esimerkiksi soitinvalikoima on suuri, voi investointitarve olla useita kymmeniä tuhansia euroja. Muusikko saattaa myös investoida työhuoneeseen tai muuhun toimitilaan, sekä työn liikkuvuuden takia myös kulkuneuvoon.

3.4.3 Toimeksiantajien määrä

Vaikka toiminta ei edellyttäisikään mainittavia investointeja voidaan yrittäjän omaan ammattitaitoon perustuvien palveluiden tarjoaminen katsoa yritystoiminnaksi, mikäli toiminta on yleistä, laajaa ja julkista. Tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjä tarjoaa palvelujaan ennalta rajoittamattomalle asiakaskunnalle, markkinoi palvelujaan julkisesti ja harjoittaa toimintaa erityisestä toimipaikasta. (Kaisto, Kallio 2011) Aiemmin mainitussa Suomen Muusikkoyrittäjät ry:n jäsenien keskuudessa tehdyssä haastattelututkimuksessa todetaan, että yritystoimintaa harjoittavilla muusikoilla saattaa olla vuosittain noin kymmenestä yli sataan toimeksiantajaa vuosittain.

3.4.4 Rekisterimerkinnät

Työn suorittajan pyrkimystä toimia yrittäjänä tukevat myös asianomaiset rekisterimerkinnät. Rekisterimerkintöjen voimassaolo voidaan todeta Patentti- ja rekisterihallituksen ja Verohallinnon ylläpitämästä Yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä. (www.ytj.fi)

- **Ennakkoperintärekisteri.** Voimassa oleva ennakkoperintärekisterimerkintä on ehtona sille, että yrityksen esittämän laskun saa maksaa toimittamatta siitä ennakonpidätystä. Ennakkoperintärekisteri luotiin ennakkoperintälain muutoksen yhteydessä vuonna 1996 ja siihen merkitään hakemuksesta sen, joka harjoittaa

tai todennäköisesti ryhtyy harjoittamaan elinkeinotoimintaa, maataloutta tai muuta tulonhankkimistoimintaa, josta saatua suoritusta ei ole pidettävä palkkana eikä urheilijan palkkiona. (EPL 25 §) Rekisteristä voidaan poistaa se, joka olennaisesti laiminlyö esimerkiksi veronmaksun, ilmoitusvelvollisuuden tai kirjanpitovelvollisuuden.

- **Rekisteröityminen arvonlisäverovelvolliseksi.** Mikäli yritys harjoittaa arvonlisäveron alaista liiketoimintaa on sen rekisteröidyttävä arvonlisäverovelvolliseksi. Esiintyvän taiteilijan palkkio on arvonlisäverolaissa säädetty verovapaaksi (ALVL 45 §), joten muusikot eivät esiintyessään ole arvonlisäverovelvollisia. Kaikesta muusta liiketoiminnasta, joka ei erikseen ole säädetty vapaaksi arvonlisäverovelvollisuudesta, on maksettava arvonlisävero. Yritys ei kuitenkaan ole verovelvollinen mikäli vuosittainen liikevaihto jää alle 8500 euron. (ALVL 3 §)
- **Rekisteröityminen säännöllisesti palkkoja maksavaksi työnantajaksi.** Mikäli yritys maksaa palkkoja säännöllisesti, on sen rekisteröidyttävä. Satunnaisesti palkkoja maksava työnantaja ei yleensä merkitä työnantajarekisteriin.

3.5 Työsuhteen tunnusmerkkejä

Totesin aiemmin, että rittäjyyden kriteerejä ei olla määritelty laissa ja, että työsuhteen ja ei-työsuhteen välistä eroa tulee tarkastella työsopimuslain lähtökohdista. Työsuhteen tunnusmerkit määritellään työsopimuslain 1 §:ssä. Kerratkaamme ne vielä.

- Työntekijä sitoutuu henkilökohtaisesti tekemään työtä
- Työtä tehdään
- Työstä saadaan korvaus, jolla on rahallinen arvo
- Työtä tehdään työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. (Direktio-oikeus)

Kaikkien edellä mainittujen kriteerien tulee täytyä, jotta syntynyt sopimusta voidaan pitää työsopimuksena, ja vastaavasti syntynyt suhdetta työsuhteenä. Se, että työtä tehdään ja että siitä saadaan korvaus, antaa tuskin aihetta lisäselvityksille. Yleensä hän muusikko soittaa ja laulaa, tai suorittaa jotain muuta musiikkiin liittyvää palvelun tai tavarankauppa, josta hänelle maksetaan korvaus. Sen sijaan velvollisuus henkilökohtaiseen työn tekemiseen ja työnantajan johto- ja valvontaoikeus ovat huomattavasti mutkikkaampia seikkoja.

3.5.1 Velvollisuus henkilökohtaiseen työn suorittamiseen

Yksi työsuhteen kriteereistä on työn henkilökohtainen suorittaminen. Työntekijä on näin ollen velvollinen suorittamaan henkilökohtaisesti työnantajan hänelle asettamat tehtävät. Työsopimuslain 1 luvun 7 §:n 1 momentissa mainitaan, että työsopimuksen osapuolet eivät saa siirtää työsopimuksesta johtuvia oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan kolmannelle ilman toisen sopijapuolen suostumusta, ellei jäljempänä säädetyistä muuta johdu. Tästä johtuen työntekijän kuuluu saada työnantajan hyväksyntä esimerkiksi sijaisen käytöstä, ja työntekijä ei voi itsenäisesti päättää työn tekemisestä tai työn teon velvollisuuden siirtämisestä kolmannelle osapuolelle. Sopimukseen siis kuuluu, että työntekijä sitoutuu henkilökohtaisesti työhön ja sitä myös itse suorittaa.

Sopimus, joka ei perusta henkilökohtaista työn tekemisen velvollisuutta toiselle sopijapuolelle, ei ole työsopimus eikä siten sopimukseen perustuva oikeussuhde ole työoikeuden normien kannalta relevantti työsuhde. (Kairinen 2006, s.105)

Muusikon näkökulmasta edellä mainittu tarkoittaa sitä, että jos muusikko velvoitetaan työnantajan puolesta esiintymään ilman oikeutta käyttää itse valitsemaansa sijaista, on sopimussuhdetta todennäköisemmin tarkasteltava työsuhteena. Vastaavasti, jos muusikko ei ole velvollinen henkilökohtaisesti esiintymään, vaan hän on vapaa valitsemaan suorittaako hän tehtävät itse vai käyttäkö hän valitsemaansa sijaista, puoltaa se sitä, ettei kyseessä ole työsuhde.

Oikeuskäytännöstä löytyy esimerkkejä muusikoiden kohdalla siitä, että henkilökohtaisen työn tekemisen velvoitteen puuttumista ollaan pidetty seikkana, joka puoltaa sitä, ettei työsuhdetta ole syntynyt.

3.5.2 Työnantajan direktio-oikeus

Työnantajan direktio-oikeutta pidetään keskeisenä tarkastelun kohteena arvioitaessa onko työ tehty työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa. Työsopimuslaissa mainitaan direktio-oikeus työnantajan oikeutena johtaa ja valvoa työn tekemistä, mutta kyseistä johto- ja valvontaoikeutta ei liiemmin ole määritelty. Hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi on tähän kuitenkin annettu seuraavanlainen tarkennus.

Työsuhteessa tehtävälle työlle on tyypillistä työn suorittajan epäitsenäinen asema työtä koskevissa asioissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä on velvollinen noudattamaan niitä ohjeita ja määräyksiä, joita työnantaja antaa

hänelle toimivaltansa rajoissa. Työnantaja voi työn johto- ja valvontaoikeutensa eli direktio-oikeutensa nojalla määrätä miten, missä ja milloin työ tulee suorittaa. Hänellä on myös oikeus valvoa sekä työntekoa että lopputuloksen laatua. (HE 157/2000)

Työnantaja voi siis direktio-oikeuden nojalla määrätä mitä työtä tehdään, missä se tehdään, miten työtä tehdään ja milloin työtä tehdään. Työnantajalla on myös oikeus valvoa sekä työn tekoa että lopputulosta. Sekä oikeuskäytännössä että -kirjallisuudessa on katsottu, että pelkkä oikeus johtoon ja valvontaan riittää täyttämään työsuhteelta edellytetyn tunnusmerkin, jos työtä tehdään muutoin työsopimuslain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetuissa olosuhteissa. Tämä tarkoittaa, että työnantajan ei siis tarvitse faktisesti käyttää direktio-oikeutta, vaan pelkkä mahdollisuus siihen riittää.

Oikeustieteiden tohtorin, emeritus professori Kari-Pekka Tiitisen mukaan direktio-oikeus työsuhteen tunnusmerkistötekijänä koostuisi muun muassa seuraavista seikoista:

- Työn teettäjän järjestämä työn yleinen johto ja määräykset työajasta ja -paikasta
- Työn teettäjän työn suorittajan käyttöön antamat tarvittavat välineet ja raaka-aineet
- Työstä maksettavan vastikkeen määräytyminen aika- tai urakkapalkkana
- Työn suorittajan työskentely yhdelle työn teettäjälle kerrallaan
- Luonteeltaan jatkuva työnteko
- Työntekijän taloudellinen ja sosiaalinen asema
- Suoritettavan työn laatu

(Tiitinen 1979.)

Yllämainitun perusteella direktio-oikeuden tunnusmerkin olemassa oloon vaikuttavat muun muassa se, että työ tehdään työnantajan tiloissa tai työnantajan määräämässä paikassa, työnantajan määräämänä aikana. Työnantaja vastaa työvälineistä ja raaka-ainesta. Työtä tehdään esimerkiksi kuukausipalkalla, yhdelle työnantajalle kerrallaan jatkuvana työsuhteena. (Työsopimuslain 3 §:n mukaan toistuvia määräaikaista työsuhteita pidetään toistaiseksi voimassa olevina.) Työntekijä on alisteisessa asemassa työnantajan, ja esimerkiksi suurin osa työntekijän ansioista ovat riippuvaisia työnantajasta.

Hallituksen esityksessä työ sopimuslaiksi (HE 157/2000) mainitaan, että oikeuskäytännössä direktio-tunnusmerkin olemassaolo on päätelty erilaisten työn tekemiseen liittyvien tekijöiden perusteella, kuten esimerkiksi käytetystä palkkaustavasta, kulujen korvaamisesta, työnteon paikasta ja omien tai työnantajan työvälineiden käyttämisestä. Samaisessa esityksessä annetaan ymmärtää, että vaikka työ sopimuslaki on pakottavaa oikeutta, on sopijapuolilla myös mahdollisuus vaikuttaa siihen minkälaisena sopimusta kuuluu pitää. Korkein oikeus on myös omaksunut kyseisen linjan.

Työ sopimuslain säännösten pakottavuudesta riippumatta sopijapuolilla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisena heidän sopimussuhdettaan on pidettävä. Niin kuin voimassa olevaa työ sopimuslakia koskevassa hallituksen esityksessä on lausuttu (HE 157/2000 vp s.57), sopijapuolet voisivat osoittaa oikeussuhteen luonnetta koskevan tarkoituksensa sisällyttämällä sopimukseen sellaisia ehtoja, joiden perusteella on pääteltävissä, onko työ tarkoitettu tehtäväksi työnantajan johdon alaisena vaiko itsenäisessä asemassa ammatinharjoittajana. Sopimusta ja tosiasiallisia työskentelyolosuhteita on tarkasteltava yhtenä kokonaisuutena. Velvoiteoikeudellisten periaatteiden mukaisesti huomiota tulee tällöin kiinnittää sopimusasiakirjaan, niihin tietoihin, joita on saatavissa sopimusneuvotteluista, ja siihen, miten sopimusta on käytännössä toteutettu. (KKO 2008:99, KKO 2009:65)

Asioita, jotka vaikuttavat työn suorittajan asemaan ja joista työn teettävä ja työn suorittaja voivat keskenään sopia voivat hallituksen esityksen mukaan olla esimerkiksi:

- työkohteen määrittely
- työn suoritus tapa
- työn tekemisen aika ja paikka (oma toimipiste vai työnantajan tilat)
- työn suorittajan asema työn teettäjän organisaatiossa
- työn suorittajalle asetetut henkilökohtaiset tavoitteet
- korvauksen rakenne
- osapuolten oikeudet, kuten esimerkiksi oikeudet muiden toimeksiantojen ja tehtävien suorittamiseen
- osapuolten velvollisuudet, kuten esimerkiksi velvollisuus omien työvälineiden ja tarveaineiden käyttöön

(HE 157/2000)

Työn suorittaja ja työn teettävä voivat näin ollen sisällyttää sopimukseensa sellaisia seikkoja, joista on pääteltävissä onko työ tarkoitettu tehtäväksi työsuhteessa vai ei työsuhteessa. Lähtökohtaisesti osapuolet ilmaisevat tarkoituksensa jo sopimuksen nimessä (työ sopimus tai esimerkiksi toimeksiantosopimus), mutta mikäli työn tekemisen

tosiasialliset olosuhteet ja sopimus eivät vastaa toisiaan, kuuluu sopimusta ja työolosuhteita tarkastella yhtenä kokonaisuutena.

3.6 Direktio-tunnusmerkki muusikon näkökulmasta

Direktio-oikeuden tulkinta muusikon näkökulmasta on jokseenkin mutkikasta. Analyysi voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan:

- itsenäisesti tehtävät työt
- esiintyminen yhtyeessä

Kun muusikko esimerkiksi säveltää, sovittaa, tai tekee jotain muuta sellaista työtä, josta vastike maksetaan valmiista tuotteesta, ei työtä olla yleensä pidetty tehtynä johdon ja valvonnan alaisena, vaikka työn teettäjällä on ollut oikeus puuttua valmiin tuotteen sisältöön. Direktio-tunnusmerkin puuttuessa, on katsottu, että työn teettäjän ja tekijän välille ei ole syntynyt työsuhdetta. (Esimerkiksi Työneuvoston päätös TN 1057-79.)

3.6.1 Määräykset työajasta ja -paikasta

Harkittaessa työskenteleekö muusikko esiintymistilanteessa johdon ja valvonnan alaisena, on kiinnitettävä huomiota useisiin seikkoihin. Eräs direktio-oikeuden tunnusmerkki on työajan ja paikan määrittely työn teettäjän puolesta. Tämä ei verohallinnon omien ohjeiden mukaan vielä riitä osoittamaan työn teettäjän direktio-oikeuden olemassaoloa kaikilla toimialoilla, sillä toiminta voi olla sen luonteista, että työ on tehtävä määrättyä aikana, riippumatta siitä onko työn suorittaja työntekijä vai yrittäjä (Verohallinto 2005). Verohallinto mainitsee ohjeessaan erikseen siivousalan ja ravintolan vahtimestaripalvelut. Samalla tavalla on muusikon esiinnyttävä silloin kun yleisö on paikalla (esimerkiksi ravintolan aukioloaikana) ja työn teettäjä sitä toivoo (esiintymisen ajankohdan on sovittava tapahtumajärjestäjän suunnittelemaan ohjelmaan). Tämän lisäksi esiintyminen yhtyeen jäsenenä on sen luonteista työtä, että kaikkien yhtyeen jäsenten on työskenneltävä yhtä aikaisesti.

On myös muistettava, että varsinainen esiintyminen on vain se näkyvä osa muusikon työstä. Esiintymiseen liittyy usein vahvasti myös yleisölle näkymätön osa, joka koostuu esimerkiksi esiintymisen valmistelusta, harjoittelusta tai sovittamisesta. Valmistelu saat-

taakin tosiasiallisesti olla kestoaltaan pidempiaikaista kuin itse esiintyminen. Esiintymistä valmistellaan usein täysin itsenäisesti, ilman työn teettäjän asettamia ehtoja työajalle.

Muusikot solmivat usein määräaikaista työsuhteita, ja on tyypillistä, että työsuhde on voimassa ainoastaan yhden esiintymisen ajan. Määräaikaisuus saattaa toki olla myös pidempi ja tämän lisäksi työsuopimuslain 3 §:n mukaan toistuvia määräaikaista työsuhteita pidetään toistaiseksi voimassa olevina. Tämän johdosta muusikko on voinut sopia työnantajan kanssa, että hän on velvollinen suorittamaan kaikki työnantajan määräämät esiintymiset määrittelemättömän ajanjakson sisällä. Näin ollen työnantajalla on oikeus päättää missä ja milloin muusikko esiintyy. Tällainen sopimus viittaa työsuhteen olemassaoloon.

Aikaisemmin totesin, että yritystoiminnalle tunnusomaista on, että yrittäjä työskentelee omilla toimitiloissaan. Verohallinto mainitsee myös edellä mainitussa ohjeessaan, että joillakin aloilla työtä ei ole mahdollista tehdä muussa kuin toimeksiantajan tiloissa. Tällaisina aloina mainitaan talon- ja laivanrakennusalat. Samoin on muusikon esiinnyttävä siellä missä yleisö on, ja hän ei näin ollen yleensä voi esiintyessään työskennellä omilla toimitiloissaan.

Edellä mainitun perusteella on johdonmukaista ajatella, että työn teettäjän asettamat vaatimukset työajalle ja paikalle eivät itsessään vielä ole riittävät osoittamaan direktio-tunnuksen olemassaoloa muusikon tapauksessa.

3.6.2 Työvälineet

Direktio-tunnuksen olemassaolon kriteerinä pidetään oikeuskäytännössä myös sitä, kuka omistaa työvälineet ja vastaa tarveaineiden hankinnasta. Yleensä työsuhteessa työnantaja omistaa työvälineet, mutta pelkästään se, että työ tehdään suorittajan omilla työvälineillä ei vielä itsessään riitä siihen, että sopimusta tulisi katsoa muuna kuin työsuhteena. (TSL 1:1.3) Se, että työn suorittaja on velvollinen hankimaan omat työvälineet ja vastaa niiden käytöstä aiheutuneista kuluista antaa tosin viitteitä siihen, ettei kyseessä ole työsuhde. Tämän lisäksi on todettu, että kalliiden työvälineiden hankinnasta syntyy riski, joka ei ole tyypillistä työsuhteelle.

Tästä voidaan päätellä, että työsuhteen olemassa oloa viittaa se, että muusikolle järjestetään työvälineet työn teettäjän puolesta tai omien työvälineiden käytöstä aiheutu-

vat kustannukset korvataan. Vastaavasti ei-työsuhteeseen viittaa se, että muusikko on velvollinen itse hankkimaan työvälineet ja vastaa niiden käytöstä syntyvistä kustannuksista. Musiikkialalla esiintyy molempia käytäntöjä. Ensimmäisenä mainittua esiintyy esimerkiksi kaupunginorkestereissa ja soittokunnissa, jäljempänä mainittu on yleistä freelance-muusikoiden keskuudessa. Tämän lisäksi on tyypillistä, varsinkin kevyen musiikin alan freelance-muusikoille, että muusikko myös itse määrittelee millä työvälineellä työtä milloinkin tehdään. Käytetäänkö esimerkiksi sähkökitaraa vai akustista kitaraa? Soitetaanko stemma esimerkiksi huilulla vai klarinetilla?

3.6.3 Työstä maksetun korvauksen rakenne

Sekä hallituksen esityksessä ennakkoperintälaiksi (HE126/1994), että hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi (HE157/2000) mainitaan työn suorittajalle maksetun korvauksen rakenne eräänä tarkasteltavana seikkana arvioidessa onko suoritus palkkaa vai työkorvausta. Keskeisimpinä seikkoina nousevat esille sairaus- ja loma-ajalta maksettu korvaus, sekä mahdolliset kulukorvaukset. Yrittäjälle maksetaan korvaus pääsääntöisesti vain tehdystä työstä, kun vastaavasti työntekijä on oikeutettu esimerkiksi sairausajan palkkaan (TSL 2:11.1). Sairausajan palkka maksetaan muusikoille yleensä heidän toimiessaan viroissa, käytännön ollessa harvinainen kevyen musiikin freelancereiden keskuudessa. Yrittäjälle maksettu korvaus on myös pääsääntöisesti korkeampi kuin korvaus vastaavaa työtä tekevälle työntekijälle. Tämä johtuu mm. siitä, että yrittäjä on itse vastuussa esimerkiksi lakisääteisestä eläkevakuuttamisesta.

Yleensä työntekijälle maksetaan palkka, riippumatta siitä, onko työnantaja onnistunut myymään tuotteitaan tai palvelujaan. Mikäli työn suorittajan saamaan korvaukseen liittyy riskiä, viittaa se yritystoimintaan. Näin ollen on luonnollista ajatella, että mikäli muusikolle maksetun korvauksen suuruus on riippumaton esiintymisien määrästä tai lipputuloista, on kysymys todennäköisemmin työsuhteesta, kun taas korvauksen määräytyminen esimerkiksi lipputulojen tai myytyjen esiintymisien määrästä, viittaa ei-työsuhteiseen toimintaan.

Työsopimuslaissa mainitaan myös, että työnantaja on velvollinen maksamaan työntekijälle täyden palkan, jos hän on ollut sopimuksen mukaisesti työnantajan käytettävissä voimatta kuitenkaan tehdä työtä työnantajasta johtuvasta syystä, ellei toisin sovita. (TSL 2:12.1) Toimeksiantosuhteessa korvausvelvollisuus määrittyy pi-

kemminkin tehdyn sopimuksen perusteella, esimerkkinä ohjelmatoimistojen yleisenä käytäntönä oleva 30 päivän peruutusoikeus.

3.6.4 Oikeudet muiden toimeksiantojen ja tehtävien suorittamiseen

Työsopimuslain 3 luvun 3 §:n mukaan työnantajalla on oikeus rajoittaa työntekijän oikeutta ryhtyä harjoittamaan kilpailevaa toimintaa.

Työntekijä ei saa tehdä toiselle sellaista työtä tai harjoittaa sellaista toimintaa, joka huomioon ottaen työn luonne ja työntekijän asema ilmeisesti vahingoittaa hänen työnantajaansa työsuhteissa noudatettavan hyvän tavan vastaisena kilpailutekona. (TSL 3:3.1)

Mikäli työn teettävä näin ollen rajoittaa työn suorittajan oikeutta tehdä muita tehtäviä ja vastaanottaa muita toimeksiantoja, viittaa se työsuhteeseen, kun taas vastaavasti yrittäjä voi tarjota palvelujaan rajoituksetta usealle toimeksiantajalle, myös kilpailijoille. Omien kokemuksieni perusteella ovat edellä mainitun kaltaiset rajoitukset muusikoiden keskuudessa harvinaisia, tosin eivät täysin poikkeuksellisia.

3.6.5 Verohallinnon ohjeistus direktio-oikeudesta koskien esiintyviä taiteilijoita

Verohallinto on erikseen ohjeistanut esiintyviä taiteilijoita ohjeessaan ”Palkkaa vai työkorvausta” (Verohallinto 2005). Ohjeessa käsitellään tilanteita, joissa esiintymissopimus on solmittu ohjelmatoimiston, esiintyjän oman yhtiön tai esiintyjän itsensä kanssa. Oletuksena on, että mikäli esiintyjälle ei synny kustannuksia esiintymistilaisuuden järjestämisestä eikä hänellä ole oikeutta tilaisuuden tuottoon, katsotaan saadun korvauksen olevan palkkaa. Tämän, kovin yksipuolisen näkemyksen ongelmana on se, ettei läheskään kaikkiin esiintymistilaisuuksiin myydä erikseen lippuja, jolloin tilaisuudesta syntynyttä tuottoa ei näin ollen voida helposti määrittää. Tällaisia esiintymistilaisuuksia ovat esimerkiksi yritysten juhla- tai asiakastilaisuudet ja yksityiset juhlatilaisuudet. Sitä vastoin esiintyjälle syntyy usein kuluja tilaisuuden järjestämisestä, sillä tilaisuuden järjestäjä ei pääsääntöisesti vastaa tuotantovälineiden hankinnasta ja käytöstä syntyvistä kustannuksista. Tällaisia tuotantovälineitä voivat olla esimerkiksi soittimet ja tarvikkeet, äänentoistolaitteet, vahvistimet ja esiintymiseen tarvittavat vaatteet ja muut rekvisiitat.

Mikäli esiintymissopimus on solmittu ohjelmatoimiston kanssa, katsoo verohallinto esiintyjän toimivan ohjelmatoimiston lukuun. Tällöin esiintyjälle maksettu korvaus on

ohjeen mukaan palkkaa. Tämän näkemyksen ongelmana on se, että varsin monen ohjelmatoimiston sekä esiintyjän mielestä sopimussuhde on pikemminkin päinvastainen. Ohjelmatoimiston katsotaan yleisesti toimivan esiintyjän toimeksiantamana, tehtävään myydä esiintyjän palveluja komissiota vastaan, sekä hoitaa esiintymisiin liittyviä käytännön järjestelyjä, kuten rahaliikennettä. Asian ollessa näin, ei ohjelmatoimiston esiintyjälle maksama korvaus voi olla palkkaa, koska ohjelmatoimisto toimii esiintyjän lukuun. Ohjelmatoimisto toimii siis esiintyjän näkökulmasta eräänlaisena ”jakelijana”.

Verohallinto tarjoaa kuitenkin pienen myönnytyksen esiintyjälle. Ohjeessa mainitaan, että mikäli seuraavat kriteerit täyttyvät voidaan esiintyjän yritys katsoa erilliseksi verovelvolliseksi:

- Yhtiö maksaa palkkaa (esimerkiksi taiteilijan taustaorkesteri)
- Toiminta sitoo pääomaa (esimerkiksi soittimet, keikkabussi)
- Yhtiöllä on muutakin toimintaa kuin taiteilijan esiintymispalkkioiden laskuttaminen

Ohjeen tarkka sananmuoto kuuluu, että mikäli edellä mainitut kriteerit täyttyvät ”yhtiön verotuksellisesta asemasta ei syntyne epäselvyyttä”, joten ohjeistus ei anna täyttä varmuutta esiintyvän taiteilijan yhtiön verotukselliseen asemaan edes kriteerien täytyessä.

3.7 Kokonaisharkinta

Työsuhteen ja ei-työsuhteen välinen ero ratkaistaan työ sopimuslaissa mainittujen työ sopimuksen tunnusmerkkien lähtökohdista. Sekä hallituksen esityksessä ennakkope rintälaiksi (HE126/1994), että hallituksen esityksessä työ sopimuslaiksi (HE157/2000) sanotaan, että epäselvissä tapauksissa sopimussuhdetta kuuluu arvioida kokonaisharkinnalla, jonka johdosta mitkään yksittäiset edellä mainitut työsuhteen tunnusmerkit eivät itsessään riitä määrittelemään sopimussuhteen luonnetta. Sopimusta arvioidaan täten osapuolten sopimuksessa ilmaiseman tarkoituksen lisäksi vallitsevien työn tekemisen olosuhteiden puitteissa.

Työntekosuhteen oikeudellista luonnetta joudutaan siis epäselvissä tai kiistanalaisissa tapauksissa arvioimaan kokonaisharkinnalla. Tällöin on otettava huomioon sopimusehdoista ja sopimuksen nimestä ilmenevän sopijapuolten tarkoituksen lisäksi myös ja erityisesti työnteon tosiasialliset olosuhteet. Työntekosuhteen

oikeudellisen määräytymisen kannalta ratkaisevaa on aina se, täytyvätkö työsopimuslain 1 luvun 1 §:ssä ehdotetut tunnusmerkit. Pelkästään sopimusehtojen muotoilulla ei työsopimuslain pakottavia säännöksiä voida kiertää, vaan sopimusehtojen tulee vastata tosiasiallisia oloja. (HE157/2000)

Vaikka työsopimuslain 1 luvun 1 §:n määritelmä työsuhteelle onkin pakottavaa oikeutta, kuuluu sopimusta tarkastella kokonaisuutena. Arvion perustana on tehdyn sopimuksen lisäksi työn tekemisen tosiasialliset olosuhteet.

3.8 Palkan käsite ennakkoperintälaissa

Hallitus esitti eduskunnalle ennakkoperintälain ja arvonlisäverolain muutosta vuonna 1994 (HE126/94), jonka tuloksena nykyinen ennakkoperintälaki astui voimaan vuonna 1997. Lakimuutoksen ensisijaisena tavoitteena on esityksen mukaan ennustettavuuden ja yhdenmukaisuuden parantaminen ennakkoperinnässä ja työn teettäjän suojaaminen ennakoimattomilta seuraamuksilta. Lakimuutoksella halutaan varmistaa, että työn teettäjän on mahdollista selvittää velvollisuutensa korvauksen maksuhetkellä, ilman vaaraa jälkiseuraamuksista. Lakimuutoksella halutaan myös helpottaa yritystoiminnan aloittamista karsimalla turhia verotuksellisia esteitä. Tätä varten otettiin käyttöön mm. ennakkoperintärekisteri, jonka avulla työn teettäjä voi varmistaa ennakonpidätysvelvollisuutensa muusta kuin palkkana maksetusta korvauksesta.

Työnantajalla on ennakkoperintälain mukaan velvollisuus suorittaa työntekijän palkasta ennakonpidätys. Ennakkoperintälain 13 §:ssä määritellään palkan käsite seuraavasti:

Palkalla tarkoitetaan:

1) kaikenlaatuista palkkaa, palkkiota, etuutta ja korvausta, joka saadaan työ- tai virkasuhteessa;

2) kokouspalkkiota, henkilökohtaista luento- ja esitelmäpalkkiota, hallintoelimen jäsenyydestä saatua palkkiota, toimitusjohtajan palkkiota, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehen nostamaa palkkaa sekä luottamustoimesta saatua korvausta.

Harkittaessa sitä, onko korvaus saatu työsuhteessa, ei oteta huomioon sellaisia työn teettäjän ja työn suorittajan välisen sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja, joita työn teettäjä ei voi havaita. Tällaisia seikkoja voivat olla esimerkiksi työn suorittajan toimeksiantajien lukumäärä ja muun toiminnan laajuus.

Palkkaan luetaan luontoisedut, jotka arvioidaan tuloverolaisissa säädetyllä tavalla. Palkaksi katsotaan myös tuloverolain 66–68 §:ssä tarkoitetut edut sekä 69 §:ssä tarkoitetut edut siltä osin kuin ne eivät ole tavanomaisia ja kohtuullisia.

Ennakkoperintälain mukainen työsuhde on itsenäinen vero-oikeudellinen käsite, joka on kuitenkin varsin lähellä työsopimuslaissa määritellyn työsuhteen käsitettä. Tämän johdosta työnantajan on toimitettava ennakonpidätys ja suoritettava työnantajan sosiaaliturvamaksu mikäli työ on tehty työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa. Korvauksen maksajalla on velvollisuus toimittaa ennakonpidätys myös eräistä ennakkoperintälaissa erikseen mainituista työsuoritteista, vaikka työn teettäjän ja suorittajan välille ei olisikaan syntynyt työsuhdetta. Ennakkoperintälain työsuhteen käsite on laajempi kuin työsopimuslain, sillä ennakkoperintälain mukaan sellaisia työn suorittajan ja työn teettäjän välisen sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja, joita työn teettäjä ei voi havaita, ei oteta huomioon arvioidessa onko työstä saatu korvaus palkkaa vai työkorvausta. (Peltonmäki 2011).

Säännöksen tarkoituksena on rajoittaa työn teettäjän selonottovelvollisuutta, eikä se näin ollen estäisi ottamasta huomioon työn teettäjän eduksi sellaisia työn suorittajan toimintaan liittyviä olosuhteita, jotka viittaavat muun kuin työsuhteen olemassaoloon. Muutoin arviointi tehtäisiin kokonaisarvosteluna, jossa otettaisiin huomioon muun muassa työsuhteeseen liittyvä työn teettäjän johto- ja valvontaoikeus. Merkitystä on annettu muun muassa palkkaustavalle, sille, kenen työvälillä työ suoritetaan, sekä sille, kuka hankkii tarveaineet. (HE126/94)

Laki ei näin ollen estä ottamasta huomioon työn teettäjän eduksi sellaisia asioita, jotka tukevat sitä, ettei kyseinen sopimussuhde ole työsuhde. Hallituksen esityksessä mainitaan jälleen kerran kokonaisarviointi, johonka vaikuttaa direktio-oikeus, palkkaustapa sekä työvälaineiden omistus ja tarveaineiden hankinta. Huomion arvoista muusikon kannalta on, että työvälaineet ovat mainittu esityksessä erikseen.

Ennakkoperintälain 25 § mukaan ennakonpidätys on toimitettava myös työ- ja käyttökorvauksesta, mikäli korvauksen saajaa ei ole merkitty ennakkoperintärekisteriin. Ennakkopidätys on siis toimitettava palkkiosta vaikka työtä ei olisi tehty työsuhteessa ennakkoperintärekisterimerkinnän puuttuessa.

3.9 Yhteenveto

Rajanveto työsuhteisen ja ei-työsuhteisen toiminnan välillä on monimutkaista ja toiminnan määrittelemiseen vaikuttavat useat seikat.

Työtä suorittavan yrityksen näkökulmasta asiaan vaikuttavat yritystoiminnalle yleisesti määriteltujen tunnusmerkkien täytyminen kuten toiminnan laajuus, julkisuus ja ylei-

syys, toiminnasta aiheutuva riski, pääoman sitominen sekä asiaan kuuluvat rekisterimerkinnät. Muusikkoyrittäjien tapauksessa verohallinto on asettanut kriteereiksi edellä mainittujen lisäksi myös palkanmaksun ja muun toiminnan.

Työsuhteen tunnusmerkistön täytyminen määrää lopulta onko työtä tehty työsuhteessa vai ei-työsuhteessa. Keskeisimpinä kriteereinä ovat työntekijän henkilökohtainen sitoutuminen työn tekemiseen sekä työnantajan direktio-oikeus. Sopimussuhteen arvioinnin perustana käytetään tehtyä sopimusta, mutta mikäli sopimus ja tosiasialliset työskentelyolosuhteet eroavat toisistaan, on sopimussuhdetta arvioitava kokonaisharkinnalla.

Esimerkkejä seikoista, jotka muusikoiden kohdalla vaikuttavat arviointiin:

- Onko muusikko velvollinen tekemään työtä henkilökohtaisesti?
- Onko muusikko velvollinen tekemään työtä työn teettäjän määräämässä paikassa?
- Onko muusikko velvollinen tekemään työtä työn teettäjän määräämänä aikana?
- Kuka omistaa työvälineet ja vastaa niiden käytöstä syntyneistä kustannuksista?
- Maksetaanko muusikolle sairaus- ja loma-ajanpalkka?
- Liittyykö muusikolle maksetun korvaukseen suuruuteen riski?
- Onko muusikon oikeutta tarjota palvelujaan muille rajoitettu?
- Kuinka monta toimeksiantajaa muusikolla on?
- Toimiiko muusikko muuten yrittäjänä?

4 Oikeuskäytäntö

Tässä osassa käsittelen työsuhteista ja ei-työsuhteista toimintaa oikeuskäytännön näkökulmasta. Rajaan tarkastelun muutamaaan työoikeudelliseen, velvoiteoikeudelliseen ja hallinto-oikeudelliseen näkökulmaan.

Työoikeus on oikeudenala, jonka tehtävänä on tulkita työsuhteeseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä, kuten kysymykset työajoista ja vuosilomista, sekä työntekijän ja työnantajan välisistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Velvoiteoikeudellisista lähtökohdista tarkastellaan esimerkiksi sopimusten pätevyyttä ja luonnetta, kun taas hallinto-oikeudellisista lähtökohdista tarkastellaan viranomaistoimintaa, kuten esimerkiksi verohallinnon päätöksiä.

4.1 Työoikeudellinen lähtökohta

Työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa toimiva työneuvosto on viranomainen, joka antaa lausuntoja muun muassa työaikaan, vuosilomaa ja työturvallisuutta koskevien lakien soveltamisesta ja tulkinnasta.

Työneuvoston lausuntoja voi pyytää tuomioistuin, aluehallintovirasto, työnantajan tai työntekijöiden keskusjärjestö, valtion työmarkkinapolitiikkaa käsittelevä ministeriö, kirkon sopimusvaltuuskunta, kunnallinen työmarkkinalaitos, Ahvenanmaan maakunnan hallitus tai Ahvenanmaan maakunnan kunnallinen sopimusvaltuuskunta, tai yhteistoiminta-asiamies siitä, sovelletaanko yhteistoiminnasta yrityksissä annettua lakia tai yhteistoiminnasta suomalaisissa ja yhteisönlaajuisissa yritysryhmissä annettua lakia yritykseen tai yritysryhmään. (TyöneuvostoL 8 §)

4.1.1 Työneuvoston päätös (TN 1057-79)

Kohdassa 3.6, ”Direktio-oikeuden tunnusmerkit muusikon näkökulmasta” viittasin työneuvoston vuonna 1979 antamaan päätökseen (TN 1057-79), jota Helsingin raastuvanoikeus oli siltä pyytänyt. Päätös koski vuosilomalain soveltamista eräille yhteisöille sovitus- ja sävellystyötä tehneisiin muusikoihin.

Muusikot olivat säveltäneet ja sovittaneet musiikkia omasta mielestään työnantajan lukuun, työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. Työstä oli maksettu tariffikorvaus teosten keston mukaan, ja toimeksiantaja oli tilauksen yhteydessä määrännyt mm. työn valmistumisajan, esitettävän musiikin keston, tyylilajin ja orkesterin kokoonpanon. Toimeksiantaja ei ollut asettanut mitään rajoituksia työajan ja työpaikan suhteen, ja työn suorittajat olivat voineet ottaa vastaan tilauksia myös muilta toimeksiantajilta. Toimeksiantaja oli voinut antaa työn suorittajalle hyvin yksityiskohtaisia työn lopputuloksen liittyviä ohjeita ja toimeksiantajalla oli myös oikeus vaatia korjauksia valmiiseen suoritteeseen.

Työneuvosto esittelee päätöksessään hyvin yksityiskohtaisesti sekä vastaajan, että kantajan näkökulmat ja esittää myös todistajien lausuntoja. Työneuvosto tiivistää lopuksi päätöksensä seuraavasti:

Nyt kysymyksessä olevan ratkaisupyynnön tarkoittamat sovitus- ja sävellystyötä tehneet muusikot olivat itse voineet valita työskentelyaikansa ja -paikkansa. Vastaaajayhtiöt ovat antaneet melko tarkat ohjeet sovitus- ja sävellystyötä varten ja

palkkio on määräytynyt tariffisopimuksen mukaan valmiin työn keston perusteella. Vaikka toimeksiantajalle on ollut oikeus antaa mahdollisesti tarvittavia lisä- tai muutosohjeita työn aikana, ei pelkästään tämä seikka työneuvoston käsityksen mukaan saa aikaan sitä, että työ olisi suoritettu työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. Tämän vuoksityöneuvosto katsoo, etteivät kanteessa tarkoitettuja tilaustehtäviä suorittaneet muusikot olleet työsuhteen 1 §:n tarkoittamassa työsuhteessa vastaajayhtiöihin, minkä vuoksi ratkaisupyynnön tarkoitamiin sovitus- ja sävellystyötä tehneisiin muusikoihin ei ole vuosilomalain 1 §:n 1 momentin mukaan sovellettava sanottua lakia. (TN 1057-79)

Näin ollen sävellys- ja sovitusyötä ei lähtökohtaisesti pidetty työsuhteessa tehtynä työnä.

4.2 Velvoiteoikeudellinen lähtökohta

Yksityishenkilöiden tai yhteisöjen välisiä sopimuskiistoja käsitellään ensimmäisenä asteenä käräjäoikeudessa. Mikäli asianosainen on tyytymätön käräjäoikeuden päätökseen voi hän valittaa siitä hovioikeuteen. Esittelen tässä luvussa kaksi käräjäoikeuden tuomiota ja yhden hovioikeuden tuomion.

4.2.1 Helsingin käräjäoikeuden tuomio (14.1.2005)

Kantaja (Muusikko A) vaati vastaajia (Ohjelmatoimisto B, Palkanmaksupalvelu C) yhteisvastuullisesti suorittamaan kantajalle palkkasaatavia, lomakorvauksia ja odotusajan palkkoja viivästyskorkoineen.

Muusikko A oli esiintynyt satunnaisesti erään yhtyeen kanssa ja jälkikäteen oli syntynyt epäselvyyksiä esiintymiskohtaisten palkkioiden suuruudesta. Käräjäoikeus pyrki päätöksessään selvittämään oliko Muusikko A toiminut työsuhteessa Ohjelmatoimisto B:hen tai Palkanmaksupalvelu C:hen, jotta oltaisi voitu määritellä tarvitseeko Muusikko A:lle maksaa yleissitovan työehtosopimuksen mukainen palkka esiintymisistä.

Käräjäoikeuden tuomiossa on seikkaperäisesti selvitetty eri näkökulmia työsuhteen olemassaolosta. Tuomiossa todetaan, että työtä on tehty vastikkeellisesti, joten kaksi työsuhteen tunnusmerkeistä toteutuvat. (Työtä tehdään, siitä saadaan korvaus.) Tuomion mukaan Palkanmaksupalvelu C on saanut toimeksiantonsa jälkikäteen Ohjelmatoimisto B:ltä, joten direktio-tunnusmerkki ei tämän johdosta täyty. Palkanmaksupalvelu C ei siis näin ollen ole voinut määritellä Muusikko A:n työkohdetta, työn suoritus tapaa, työn tekemisen aikaa ja paikkaa, työntekijän asemaa työn teettäjän organisaatiossa,

työn suorittajalle henkilökohtaisia tavoitteita ja korvauksen rakennetta, osapuolten oikeuksia tai velvollisuuksia, eikä yhtiöllä ollut osuutta työn johtoon ja valvontaan. Näin ollen Muusikko A:n ei katsottu olleen työsuhteessa Palkanmaksupalvelu C:hen.

Muusikko A oli sopinut esiintymisistä joko Ohjelmatoimisto B:n, tai yhtyeen edustajan kanssa. Hänellä oli ollut mahdollisuus kieltäytyä töistä, oikeutta vastaanottaa muita toimeksiantoja ei oltu rajoitettu ja yhtye oli yhdessä päättänyt työn käytännöllisestä suoritustavasta. Käräjäoikeus oli myös pitänyt uskottavana Ohjelmatoimisto B:n edustajan kertomusta siitä, että hän oli sopinut esiintymiset yhtyeen jäsenten yhteiseen lukuun ja etteivät yhtyeen jäsenet olleet työsuhteessa mihinkään tahoon. Näin ollen käräjäoikeus totesi jääneen näyttämättä, että Muusikko A olisi toiminut Ohjelmatoimisto B:n johdon ja valvonnan alaisena, joten Muusikko A:n ei katsottu olleen työsuhteessa Ohjelmatoimisto B:hen.

Huomion arvoista on, että Muusikko A:lla ei ollut omaa yritystä, eikä häntä ollut merkitty ennakkoperintärekisteriin, ja silti hänen katsottiin toimineen omaan lukuunsa ei-työsuhteessa.

4.2.2 Satakunnan käräjäoikeuden tuomio (10.2.2012)

Satakunnan käräjäoikeus käsitteli tuomiossaan työsuhteen irtisanomista ja purkamista. Muusikko A oli esiintynyt muutaman vuoden ajan Yhtiö B:n hallinnoimassa Orkesteri C:ssä. Muusikko A oli merkitty ennakkoperintärekisteriin ja hän oli laskuttanut toiminimellään esiintymiset Yhtiö B:ltä. Yhtiö B oli irtisanonut toimeksiantosopimuksen Muusikko A:n kanssa. Käräjäoikeuden tehtäväksi tuli määritellä täyttivätkö työn tekemisen tosiasialliset olosuhteet työsuhteen tunnusmerkit, ja oliko näin ollen kyseessä laiton irtisanominen.

Työsuhteen tunnusmerkistön käsittely jää tuomiossa verrattain ohueksi. Muusikko A:n henkilökohtaista velvoitetta työn tekemiseen kuitenkin kyseenalaistetaan, koska hänellä oli yhtyeen muista jäsenistä poiketen mahdollisuus käyttää sijaista ja ottaa vastaan muita toimeksiantoja, vaikka ne olivat samanaikaisesti Orkesteri C:n esiintymisien kanssa. Työnantajalla ei siis ollut oikeutta rajoittaa Muusikko A:n oikeutta ottaa vastaan muita toimeksiantoja.

Tuomiossa annetaan myös painoa Muusikko A:n pyrkimyksille toimia muutoin yrittäjänä. Erikseen mainitaan hänen saama starttiraha yrityksen perustamiseen sekä hänen yritystoiminnassaan tekemät verovähennykset.

Huomionarvoista on, että tuomion mukaan Yhtiö B:n toimitusjohtajalla, joka toimi myös Orkesteri C:n solistina oli oikeus antaa neuvoja ja ohjeita yhtyeen soittajille ja että myös Muusikko A oli ollut velvollinen niitä noudattamaan. Tämä ei kuitenkaan riittänyt osoittamaan, että kantajan ja vastaajan välillä olisi ollut työsuhde.

Käräjäoikeus totesi tuomiossaan ettei Muusikko A:n ja Yhtiö B:n välillä ollut työsuhdetta.

4.2.3 Kouvolan hovioikeuden tuomio (22.12.2009)

Kouvolan hovioikeuden ratkaistavaksi tuli kysymys siitä onko kaksi vuotta vakituisesti orkesterissa soittaneen muusikon työsuhdetta pidettävä sarjana määräaikaista työsuopimuksia vai toistaiseksi voimassa olevana työsuopimuksena. Muusikko A:n työsuhde oli lopetettu ilman painavaa syytä. Sitä, onko vastaajan ja kantajan välistä suhdetta pidettävä työsuhteena ylipäättään ei käsitellä, vaan työsuhteen olemassaolo oli asiassa riidaton. Toisaalta tuomiossa nousee esille työn suorittajan henkilökohtainen velvollisuus työn tekemiseen.

Muusikko A oli esiintynyt Orkesteri B:n kanssa kahden vuoden ajan, tehden noin 10-15 keikkaa kuukaudessa. Muusikko A ei tehnyt muita töitä, ja hän oli sitoutunut tekemään kaikki Orkesteri B:n keikat. Muusikko A oli käyttänyt sijaista lyhyen ajan sairauslomansa aikana, sekä kerran osallistuessaan toisen artistin kiertueelle. Se, että hän sai käyttää itse valitsemaan sijaista ei sinänsä estä katsomasta työsuhdetta toistaiseksi voimassa olevana, sillä sijaisen käytöstä oli sovittava työnantajan kanssa, ja työnantajan on myös hyväksyttävä sijainen.

Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on katsottu, että alan suhdanneherkkyys ja palvelujen kysynnän vakiintumattomuus on peruste määräaikaistalle työsuhteelle. Tässä tapauksessa hovioikeus kuitenkin päätti, että kyseessä on toistaiseksi voimassa oleva työsuhde, sillä työ oli ollut pitkään säännöllistä ja työnantajan mahdollisuudet tarjota työtä orkesterin jäsenille eivät olleet heikentyneet. Muusikko A oli myös henkilökohtaisesti sitoutunut tekemään työtä ja oli sitä myös tehnyt ainoana työnään.

4.3 Hallinto-oikeudellinen lähtökohta

Kuten aiemmin todettiin on työnantaja velvollinen toimittamaan työntekijälle maksetusta palkasta ennakonpidätys ja suorittamaan työnantajan sosiaaliturvamaksu, ja näin ollen työn teettäjän on tiedettävä onko työ tehty työsuhteessa vai ei-tösuhteessa. Voi siis olla, että verohallinto katsoo yritykseltä tilatun palvelun olleenkin tosiasiallisesti työsuhteessa tehtyä työtä, jolloin tilaajan olisi pitänyt toimittaa maksetusta korvauksesta ennakonpidätys. Verohallinnolla on oikeus määrätä ennakonpidätys toimitettavaksi jälkikäteen ja sillä on myös oikeus määrätä ennakonpidätyksen toimittamatta jättämisestä veronkorotus.

Verotusta koskevia valituksia käsitellään hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Muusikoiden kannalta ongelmallista on, että suurin osa päätöksistä ovat 70- ja 80-luvuilta, jolloin työsopimus- ja enakkoperintälaki olivat ratkaisevasti erilaisia kuin tänä päivänä. Asiasta on yksi ajankohtaisempi hallinto-oikeuden päätös vuodelta 2011. Hallinto-oikeudelliset päätökset ovat pääsääntöisesti huomattavasti suppeampia kuin esimerkiksi käräjä- ja hovioikeuksien päätökset, joten oikeuskäytännön tarkempi analyysi on hankalaa. Käsitelen tässä luvussa neljää korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä ja yhtä hallinto-oikeuden päätöstä.

4.3.1 Päätöksiä, jossa esiintyvän taiteilijan yritys on katsottu itsenäiseksi verovelvolliseksi

Korkein hallinto-oikeus on hyväksynyt esiintyvän taiteilijan yrityksen itsenäiseksi verovelvolliseksi joissain tapauksissa. Vuonna 1979 annetussa päätöksessä (KHO:1979-B-II-623, diaarinumero: 1766/10/76) hyväksyttiin itsenäisiksi verovelvollisiksi viiden eri esiintyvän taiteilijan yritykset. Taiteilijat olivat itsenäisesti suunnitelleet esiintymisensä ja kustantaneet toiminnassa käytetyt välineet, sekä vastanneet ohjelmassa avustavien esiintyjien kuljettamisesta esiintymispaikalle. Taiteilijat olivat myös itse sopineet avustajien kanssa esiintymisistä. Ohjelmatoimisto oli provisiota vastaan myynyt kyseisten taiteilijoiden esiintymisiä ja vastanneet niiden rahaliikenteestä sekä maksanut myös avustajien palkat. Tästä huolimatta katsottiin, että ohjelmatoimiston taiteilijoille suorittamat korvaukset eivät olleet palkkaa, ja taiteilijat olivat toimineet itsenäisinä yrittäjinä eikä ohjelmatoimisto ollut velvollinen myöskään toimittamaan ennakonpidätystä ja suo-

rittamaan työnantajan sosiaaliturvamaksua heidän esiintymispalkkioistaan. Taitelijat laskuttivat esiintymisensä kaupparekisteriin merkityillä toiminimillään.

Vuonna 1982 annetussa päätöksessä (KHO 9.8.1982/3410, diaarinumero: 4022/10/81) itsenäiseksi verovelvolliseksi oli hyväksytty esiintyvän taitelijan kommandiittiyhtiö, jonka toimialana oli musiikki- ja viihdeohjelmien tuottaminen ja markkinointi. Yhtiöllä oli kaksi äänetöntä yhtiömiestä, joista toinen toimi yhtiössä päätoimisesti myymällä ja sanoittamalla ohjelmia, laatimalla käsikirjoituksia ja konserttiohjelmia sekä juontamalla ohjelmia. Yhtiön ensimmäisen tilikauden 1.12.1974-31.5.1976 liikevaihto oli 552.356mk, kaluston kirjanpitoarvo noin 67.000mk ja kiinteät menot noin 36.000mk. Yhtiön verovuonna maksamat palkat olivat noin 170.000mk. Näin ollen yhtiön täyttää verohallinnon nykyisetkin kriteerit esiintyvien taitelijoiden yrityksille, koska se maksoi palkkaa, toiminta sitoi pääomaa, ja se teki myös muuta kuin laskutti pelkästään taitelijan esiintymispalkkioita.

Korkein hallinto-oikeus antoi vuonna 1975 kovin niukkasanaisesti perustellun päätöksen, jossa muusikon yritys hyväksyttiin itsenäiseksi verovelvolliseksi (KHO 6.10.1975/3802, diaarinumero: 2468/10/75). Yhtiö harjoitti viihdealan tuotantoa ja agenttitoimintaa ja sen liikevaihto oli tilikaudella 1.11.1971-31.10.1972 171.238mk. Vastuunalaisena yhtiömiehenä oli muusikko sekä äänettömänä yhtiömiehenä ekonomi, kumpikin 2.000mk:n pääomapanoksin.

4.3.2 Päätöksiä, jossa esiintyvän taitelijan yritys ei ole katsottu itsenäiseksi verovelvolliseksi

Esiintyvän taitelijan oli kolmen muun henkilön kanssa perustanut osakeyhtiön, jonka toimialana oli erilaisten viihdeohjelmien valmistus, levytys ja niiden myynti. Korkein hallinto-oikeus totesi päätöksessään (KHO 28.9.1982/4277, diaarinumero: 5764/12/81), että taitelijan laskuttamat omat esiintymiset olivat tosiasiallisesti taitelijan omaa tuloa, eikä niitä voitu sisällyttää yhtiön kirjanpitoon. Tapauksen kattavampi analysointi lienee mahdotonta sillä KHO ei anna sen enempää perusteluja päätökselleen. Tapaus on myös siitä ongelmallinen, että sen jälkikaiku ulottuu aina verohallinnon uusimpaan yhtenäistämisohjeeseen vuodelta 2012 toimitettavaa verotusta varten (Antopäivä 4.1.2013, diaarinumero: A98/200/2012). Yhtenäistämisohjeen kohdassa 3.10.2 ”Palkka- tai muu TVL:n mukaan verotettava ansiotulo” viitataan edellä mainittuun KHO:n päätökseen sanoilla:

Oikeuskäytännössä ei ole hyväksytty osakkaan palkkatulon ohjaamista osakeyhtiössä verotettavaksi. Tällaista tuloa on ollut mm. esiintyvän taiteilijan palkkatulo. (Verohallinto 2012)

Esiintyvän taiteilijan on mahdotonta arvioida KHO:n päätöksen vaikutusta omaan verotukselliseen asemaan perustelujen puuttuessa. Ongelmallista on myös se, että verohallinto viittaa oikeuden päätökseen, joka on annettu ennen nykyistä työsopimus- ja enakkoperintälakia. Päätöksestä puuttuu näin ollen myös työsopimus- ja enakkoperintälain esityksissä painotettu kokonaisharkinta.

Tuorein asiaan liittyvä päätös on Kouvolan hallinto-oikeuden vuonna 2011 antama päätös. (Kouvolan HaO 11/0264/1, diaarinumero 00726/10/8110). Neljä muusikkoa olivat toiminimillään laskuttaneet A Oy:ta esiintymisistään Yhtye X:n keikoilla. Muusikoiden toiminta A Oy:n kanssa oli ollut hyvin mittavaa. Oikeus katsoi, että esiintymiset oli tosiasiallisesti tehty työsuhteessa, ja näin ollen palkkioista olisi pitänyt toimittaa ennakonpidätys ja suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksu. Päätöksessä todetaan, että esiintymiset olivat tapahtuneet A Oy:n lukuun ja sen johdon ja valvonnan alaisuudessa, ja että muusikoiden ei voida orkesterin jäsenenä keikoilla esiintyessään katsoa toimivan omaan lukuunsa itsenäisinä yrittäjinä.

Julkista esiintymistä kuten soittamista toisen järjestämässä tilaisuudessa pidetään lähtökohtaisesti työsuhteessa tehtynä työnä, jossa tilaisuuden järjestäjän on tästä esiintymisestä palkkiota esiintyneelle taiteilijalle maksaessaan toimitettava ennakonpidätys, koska suorituksia pidetään enakkoperintälain 13 §:n mukaisena palkkana. Usein kuitenkin esiintymissopimuksen taiteilijan puolesta tekee tilaisuuden järjestäjän kanssa ohjelmatoimisto, jolla on oikeus sopimuksen mukaiseen korvaukseen välittämästään taiteilijasta. Ohjelmatoimisto on tällöin esiintyvän taiteilijan työnantaja ja siten velvollinen toimittamaan esiintyvälle taiteilijalle maksamastaan palkkiosta enakkopidätyksen ja maksamaan siitä myös työnantajan sosiaaliturvamaksut riippumatta siitä, onko esiintymispalkkion saaja muutoin toiminnassaan ammatinharjoittaja. Vastuu taiteilijalle kuuluvan esiintymispalkkion enakkopidätyksen toimittamisesta ja sosiaaliturvamaksujen suorittamisesta kuuluu siten ohjelmatoimistolle. Tässä tapauksessa A Oy on kyseisissä tapauksissa ohjelmatoimistona taiteilijoiden työnantaja ja taiteilijat ovat toimineet kyseisen ohjelmatoimiston johdon ja valvonnan alaisina ja taiteilijoiden esiintymispalkkioista olisi siten ollut toimitettava ennakonpidätys ja suoritettava työnantajan sosiaaliturvamaksu. (Kouvolan HaO 2001)

Päätöksessä on kaksi erittäin hankalaa seikkaa. Ensimmäkin päätöksessä todetaan muusikoiden soittaneen työsuhteessa perustelematta sitä, vaikka työsopimus- ja enakkoperintälain esityksissä on nimenomaan painotettu, että epäselvissä tapauksissa on käytettävä kokonaisharkintaa. Kokonaisharkinnassa on otettava huomioon erinäisiä asioita, joista voidaan päätellä onko työ tehty työsuhteessa vai ei-tösuhteessa. Toi-

seksi päätöksessä tehdään olettamuksia kokonaisen toimialan toimintatavoista, jälleen kerran perustelematta niitä. Päätöksessä oletetaan, että muusikko on poikkeuksetta työsuhteessa joko tilaisuuden järjestäjään tai ohjelmatoimistoon. Tämä lausuma on raskaasti ristiriidassa oikeuskirjallisuudessa ja hallituksen esityksissä esiintyviin käsityksiin työsuhteen tunnusmerkeistä ja niiden olemassaolon arvioinnista. Niin kuin aiemmin olen todennut, voivat muusikot järjestää työn tekemisen hyvin monella eri tavalla. On olemassa orkesterivirkoja ja toistaiseksi voimassa olevia työsuhteita, muusikko ei välttämättä ole velvollinen henkilökohtaisesti suorittamaan työtä, muusikko saattaa joutua tekemään merkittäviä investointeja toimintansa mahdollistamiseksi, toisaalta työvälineet saattavat olla myös työn teettäjän omaisuutta, muusikko voi joissain tilanteissa päättää mitkä työt hän ottaa vastaan ja mitkä ei, muusikon asiakaskunta voi olla erittäin laaja, jne.

Päätöksen ongelmallisuutta korostaa se, ettei siitä voi ohuiden perustelujen takia vetää juurikaan johtopäätöksiä siitä, miten se vaikuttaa keskiverto muusikkoyrittäjän verotukselliseen asemaan. Päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta valitus hylättiin.

4.4 Yhteenveto

Muusikoiden yrittäjyyttä käsitellään julkisoikeudellisesti ja yksityisoikeudellisesti hyvin eri tavoin. Käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa työsuhteen olemassa oloa arvioidaan erittäin yksityiskohtaisesti, juuri niin kuin hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi esitetään. Päätökset tehdään kokonaisarvioinnilla, johon vaikuttaa tehdyn sopimuksen lisäksi työn tekemisen tosiasialliset olosuhteet.

Hallinto-oikeuden eri asteet ovat sitä vastoin hyvinkin paljon niukkasanisempia päätöksissään, jonka johdosta niitä on hyvin vaikea analysoida. Päätöksiä on tehty puoleen jos toiseen, mutta näyttäisi siltä, että toiminta on helpommin hyväksytty verotuksessa, mikäli se on ollut laaja-alaista, sitoo pääomaa ja yhtiö maksaa palkkaa. Pelkkien esiintymisien osalta yritystoimintaa ei olla hyväksytty, varsinkin jos sitä on tehty yhden toimijan lukuun hyvin suurella mittakaavalla.

5 Pohdinta

Yritykset, joiden toimiala on esittävät taiteet, tuottivat yhteensä n. 95 miljoonan euron liikevaihdon vuonna 2009. Se edustaa n.12% koko musiikkialan talouden kokonaisarvosta, ja vajaata puolta yksityisen sektorin tuottamien elävän musiikin palveluiden kokonaisarvosta. Muusikkoyrittäjät ovat näin ollen merkittävä tekijä elävän musiikin sektorilla. On aiheellista olettaa, että suurin osa muusikkoyrittäjistä toimii juuri tällä yksityisen sektorin elävän musiikin palveluiden alalla, koska muiden sektorien arvon tuottavat pääosin harvat suuryritykset tai tekijänoikeuksien ollessa kyseessä, yksityiset henkilöt.

Musiikkiteollisuuden kansantaloudellinen merkitys on kohtalaisen pieni. Suomen bruttokansantuote oli vuonna 2009 189,5 miljardia euroa, ja koko musiikkialan osuus siitä vaivaiset 0,48%. Hyvä vertailukohta musiikkialan koolle saadaan kun tarkastellaan esimerkiksi pörssilistattujen yhtiöiden liikevoittoa. 25 suurinta liikevoittoa tehneet yritykset tekivät *jokainen* suuremman *tuloksen* vuonna 2011, kuin mitä esittävän taiteen yhtiöt tekivät *liikevaihtoa yhteensä*. (Inderes 2013) Muusikkoyrittäjien kansantaloudellinen merkitys on siis pieni, mutta merkitys musiikkialalle on merkittävä.

Kouvolan hallinto-oikeuden 2011 antama päätös on johtanut viime aikoina erittäin kiiuvaaseen yhteiskunnalliseen keskusteluun muusikkoyrittäjyydestä. Eräät alan toimijat ovat tyystin lopettaneet palvelujen tilaamisen muusikoiden yrityksiltä veroseuraamusten pelossa. Herää väistämättä kysymys, että kohdellaanko muusikoita yrittäjinä yhdenvertaisesti suhteessa muiden alojen yrittäjiin. Tästä toimii esimerkkinä muun muassa verohallinnon esittämät erityisvaatimukset muusikoiden yrityksille, joista mainittakoon esimerkiksi palkanmaksu, jota ei erikseen vaadita minkään muun alan yrityksiltä. Hallintolain 6 §:ssä on määritelty hallinnon oikeusperiaatteet, jossa viranomainen veloitetaan kohtelevaan hallinnon asiakkaita tasapuolisesti ja johdonmukaisesti.

Viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. (HL 6 §)

Verohallinnon kielteiselle asenteelle muusikkoyrittäjiä kohtaan saattaa löytyä myös muita selityksiä. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan Harmaa Hirvi Oy:ltä tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportissa ”Suomen kansainvälistyvä harmaa talous” todetaan, että suhteellisesti eniten harmaata taloutta esiintyy yrityksis-

sä, joiden liikevaihto on alle 100.000 euroa. Tähän kategoriaan mahtuu huikeat 95% kaikista esittävän taiteen yrityksistä. Samaisessa raportissa kerrotaan, että suhteellisesti eniten harmaata taloutta on löytynyt taiteen, viihteen ja virkistyksen toimialalta, joskin alan fiskaalinen merkitys on varsin pieni. Raportti jatkaa:

Suhteellisesti eniten harmaata taloutta tässä toimialaryhmässä on löytynyt ohjelmatoimisto- ja manageripalveluista. Kun päätoimialoista taiteen, viihteen ja virkistyksen (joihin ohjelmatoimisto- ja manageripalvelut eivät sisälly) harmaan talouden suhteellinen osuus oli kaikkein suurin, erityisesti esiintyvän taiteen sektoria voidaan pitää harmaan talouden todellisena riskialueena. (Hirvonen, Lith, Walden 2010)

Itse pidän todennäköisempänä, että harmaan talouden osuus esittävän taiteen alalla supistuu muusikoiden perustaessa yrityksiä. Se tosiasia, että muusikot perustavat yrityksiä kieli siitä, ettei työtä haluta tehdä pimeänä, vaan laillisena liiketoimintana. Edellä mainitussa harmaan talouden raportissa käsitetään harmaan talouden eräänä osana ”palkkojen virheellinen muuntaminen palkansaajien yritystuloksi”. Näin ollen on siis todennäköistä, että raportissa mainittu suuri harmaan talouden osuus johtuukin itse asiassa siitä, että esiintymisien laskuttaminen katsotaan harmaaksi taloudeksi vaikka laskuttavat yhtiöt suorittaisivatkin kaikki asianmukaiset veronsa.

Mikäli yhteiskunta päättää systemaattisesti kieltää yrittämisen esiintyviltä taiteilijoilta on todennäköisempänä, että harmaan talouden osuus pikemminkin lisääntyy kuin vähenee ja, että verokertymä tosiasiasa laskee. Mikäli muusikko ei saa toimia yrittäjänä on todennäköisempää, että kynnys pimeän työn tekemiselle laskee. Vastaavasti yrittäjänä toimiva muusikko pyrkii kasvattamaan liikevaihtoaan ja kehittämään liiketoimintaansa voiton tavoittelun tarkoituksessa. Yrityksillä on myös työllistävä merkitys, sillä ne tarvitsevat toimintansa tueksi muita toimintoja, kuten esimerkiksi kirjanpito- ja vakuutuspalveluita. On jopa todennäköistä, että verokertymä on tosiasiasa suurempi kun muusikko harjoittaa toimiaan yritysmuodossa, sillä on muistettava, että muusikkoyrittäjät järjestävät myös esiintymistilaisuuksia ja näin ollen kehittävät musiikkialaa omien esiintymisien laskuttamisen lisäksi.

Kielteistä suhtautumista ammatin harjoittamiseen yritysmuodossa löytyy myös muualta. Suomen muusikkojenliiton julkaisemassa Muusikko-lehden numerossa 3/2013 Raimo Vikström kirjoittaa ”Emeritus puhisee”-palstalla mm., että ”tarpeettoman usein myös musiikkialan yrittäjien pyrkimys on minimoida verot ja muut yhteiskunnan säätämät velvoitteet” ja, että ”yrittäjät eivät osallistu sosiaaliturvan rahoitukseen samoin perustein

kuin työntekijät.” Suhtautuminen saattaa myös kieliä huolesta ammattijärjestöille elineh-
tona olevien kollektiivisopimusten kohtalosta, mikäli muusikkoyrittäjyys yleistyy.

Ehkä huvittavin asenne yrittäjyyttä kohtaan löytyy Suomen asianajajaliiton oikeustie-
teellisestä julkaisusta Defensor Legis. Korkeimman hallinto-oikeuden jäsenenä toimi-
neen hallintoneuvos Lassi Kilven vuonna 1988 kirjoittamassa artikkelissa verrataan
yrittäjiä 1300-luvulla Euroopassa kolmasosan väestöstä tappaneeseen mustaan sur-
maan.

Lähes ruttotaudin tavoin on viime aikoina yhteiskuntaamme levinnyt paine muut-
taa aikaisemmin yksityisesti harjoitettuja ansiotoimintoja verotuksellisesti erillisinä
verovelvollisina verotettavien verosubjektien toiminnoiksi joko perustamalla tätä
varten henkilöyhtiöitä – eli siis avoimia tai kommandiittiyhtiöitä taikka viime aikoi-
na yhä enenevässä määrässä osakeyhtiöitä luottaen verotuksessa tähän asti
yleisesti noudatettuun osakeyhtiömuodon pyhyyteen. (Kilpi 1988)

Herää myös kysymys siitä, että mikä tekee esiintymisestä Suomessa sellaista, ettei sitä
haluta sallia tehtävän yrittäjänä. Esimerkiksi Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa, joissa
yhteiskunta on arvoiltaan ja rakenteeltaan samankaltainen kuin Suomessa on muusi-
koilla lähes poikkeuksetta oma yritys. Muusikot työskentelevät toki myös työsuhteissa,
mutta yrittäjyyttä ei olla pyritty rajoittamaan samoin kuin Suomessa. Työntekijän määri-
telmä on Ruotsissa myös hyvin samankaltainen kuin Suomessa:

- Työtä suorittava osapuoli on tehnyt sopimuksen velvoitteesta henkilökohtaiseen
työn suorittamiseen korvausta vastaan
- Työ tehdään jonkun muun lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena
- Kyseessä on jatkuva sopimus, jossa työtä suorittava osapuoli on työtä teettävän
osapuolen käytettävissä ajan myötä ilmeneviin tehtäviin
- Työn suorittaja on estynyt suorittamasta samankaltaisia tehtäviä muille työn
teettäjän toimesta
- Työn teettäjä huolehtii työn tekemiseen tarvittavista koneista ja välineistä
- Työn suorittajalle korvataan erikseen työn tekemisestä aiheutuneet kulut
- Työn suorittaja saa ainakin osan korvauksesta ennalta määrättyinä palkkana
- Työtä suorittavan osapuolen taloudellinen ja sosiaalinen asema on verrattavis-
sa työntekijään

(Vapaasti suomennettu lagen.nu verkkosivuilta)

Ruotsin verohallinto ei näe muusikkoyrittäjyydessä mitään ongelmaa, ja se ohjeistaakin muusikoita seuraavanlaisesti julkaisussaan ”Moms inom kulturområdet”:

Orkesterin johtaja tekee esiintymistilaisuuden järjestäjän kanssa sopimuksen esiintymisestä ja laskuttaa tätä. Jokainen orkesterissa soittanut muusikko laskuttaa tämän jälkeen orkesterin johtajalta oman osuutensa palkkiosta. Orkesterin johtajan ja muiden muusikoiden palkkiota pidetään arvonlisäverovapaana esiintyvän taiteilijan palkkiona. (Skatteverket 2012)

Eräs ruotsalainen kirjanpitopalveluja tarjoava muusikkotuttavani kommentoi asiaa tutkittuaan verohallinnon ohjeistusta ja hallinto-oikeuksien päätöksiä näin: ”Näyttää siltä, että tilanteenne Suomessa on Pohjoismaisittain täysin ainutlaatuinen.”

Verohallinto on Suomessa käynnistänyt ohjeistuksensa päivityksen. Toivoisin, että asenne musiikkialan yrittäjyyttä kohtaan muuttuisi positiivisemmaksi, ja muusikkoyrittäjyys nähtäisi mieluummin mahdollistavana toimintana, sekä taloutta kasvattavana ja vahvistavana toimintana kuin keinona kiertää yhteiskunnallisia velvoitteita kuten verojen maksamista. Muusikkoyrittäjyys voidaan myös nähdä keinona löytää esimerkiksi uusia ansaintamalleja musiikkialalla ja näin ollen sen voidaan katsoa toimivan musiikkialaa kehittäväenä toimintona.

Suomi on keskellä voimakasta talouden rakennemuutosta, ja yleinen ilmapiiri yrittäjyyttä kohtaan on pakostakin muuttunut myönteisemmäksi. Itsensä työllistäminen nähdään keinona ylläpitää hyvinvointiyhteiskuntaa ja vahvistaa Suomalaista taloutta. Toivottavasti tämä asenne koskisi myös muusikkoyrittäjyyttä.

Lähteet

Alanen, Aku 2011. Elävän muusikin markkinat käännekohdassa, Tieto & trendit 3/2011. Helsinki: Tilastokeskus

Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501

Ennakkoperintälaki 20.12.1996/1118

Hallintolaki 6.6.2003/434

Hellström, Jani 2013. Nuoret aktiivisimpia yritysten perustajia. Helsinki: Teostory 1/2013

Helsingin kärjäoikeus 2005. Helsingin kärjäoikeuden tuomio 906 (03/27860), antopäivä 14.1.2005.

Hirvonen, Markku & Lith, Pekka & Walden, Risto, 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportti. Helsinki: Eduskunnan tarkastusvaliokunta.

Inderes.fi

Kairinen, Martti & Koskinen, Seppo & Nieminen Kimmo & Valkonen Mika, 2006: Työoikeus. Helsinki: WSOY Lakitieto

Kaisto, Janne & Kallio, Ilari 2011. Työsopimuksen tunnusmerkit. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kilpi, Lassi 1988. Defensor Legis. Helsinki: Suomen asianajajaliitto.

Korkein hallinto-oikeus 1975. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO 6.10.1975/3802, diaarinumero: 2468/10/75, antopäivä 6.10.1975

Korkein hallinto-oikeus 1979. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO:1979-B-II-623, diaarinumero: 1766/10/76, antopäivä 7.6.1979

Korkein hallinto-oikeus 1982. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO 9.8.1982/3410, diaarinumero: 4022/10/81, antopäivä 9.8.1982

Korkein hallinto-oikeus 1982. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO 28.9.1982/4277, diaarinumero: 5764/12/81, antopäivä 28.9.1982

Korkein oikeus 2008. Korkeimman oikeuden tuomio KKO 2008:99, diaarinumero S2008/12, antopäivä 21.11.2008

Korkein oikeus 2009. Korkeimman oikeuden tuomio KKO 2009:65, diaarinumero S2008/538, antopäivä 27.8.2009

Kouvolan hallinto-oikeus 2009. Kouvolan hallinto-oikeuden päätös 11/0264/1, diaari-numero 00726/10/8110, antopäivä 20.7.2011

Kouvolan hovioikeus 2009. Kouvolan hovioikeuden tuomio 1250 (S 09/442), antopäivä 22.12.2009

Laakso, Kari 2011. Muusikko yrittäjänä. Helsinki: Metropolia

Lagen.nu 2013. <https://lagen.nu/begrepp/Arbetstagare>

Laki työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista 19.5.2004/400

Peltomäki, Tomi 2011. Ennakkoperintälaki käytännössä. Helsinki: WSOYpro

Saarela, Annamajja 2011. Valtakunnallinen klubi- ja aluekiertuehanke (VAKA-Hanke). Helsinki.

Satakunnan kärjäoikeus 2012. Satakunnan kärjäoikeuden tuomio 12/2004 (L 11/11358), antopäivä 10.2.2012

Skatteverket 2012. Moms inom kulturområdet. Stockholm: Skatteverket SKV 562 utgåva 5

Suomen Muusikkoyrittäjät ry 2013. Jäsenrekisteri.

Suomen yrittäjät 2013. Yrittäjä ihmisenä, Yrittäjän eläkevakuutus YEL. <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/yrittajaihmisena/yelvakuutus/>

Tiitinen, Kari-Pekka, 1979: Työ- ja virkaehtosopimusten neuvottelulausekkeista. Tutkimus työ- ja virkaehtosopimusten paikallistasolta alkavaa neuvottelumenettelyä tarkoittavista neuvottelulausekkeista ja niiden oikeusvaikutuksista. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Tolppanen, Eero & Tuomainen, Tommi 2012. Tunnuslukuja ja tutkimuksia 2, Musiikkialan talous Suomessa 2011. Helsinki: Elements Music 2012

Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Työsopimuslaki. Työnantajan ja työntekijän asema työsopimuslain mukaan. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Työneuvosto 1979. Työneuvoston päätös TN 1057-79

Työsopimuslaki 26.1.2001/55

Verohallinto 2005. Verohallinnon ohje ”Palkkaa vai työkorvausta” Diaarinumero: 2118/31/2004, antopäivä 21.6.2005

Verohallinto 2012. Verohallinnon yhtenäistämishjeet vuodelta 2012 toimitettavaa verotusta varten. Diaarinumero: A98/200/2012, antopäivä 4.1.2013

